

**VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ -
TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
HORNICKO-GEOLOGICKÁ FAKULTA
Institut environmentálního inženýrství**

Vývoj japonských zahrad

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor práce:

Kateřina Husáková

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Tomáš Bouchal, PhD.

VŠB – TECHNICAL UNIVERSITY OF OSTRAVA
FACULTY OF MINING AND GEOLOGY
Institute of environmental engineering

The evolution of japanese gardens

BACHELOR THESIS

Author:

Kateřina Husáková

Supervisor:

Ing. Tomáš Bouchal, PhD.

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Hornicko-geologická fakulta
Institut environmentálního inženýrství

Zadání bakalářské práce

Student: **Kateřina Husáková**
Studijní program: B2102 Nerostné suroviny
Studijní obor: 3904R005 Environmentální inženýrství
Téma: **Vývoj japonských zahrad**
The evolution of japanese gardens

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Kulturně-historické pozadí
3. Období Heian až Meidži
4. Novodobé tendence
5. Diskuze
6. Závěr

Seznam doporučené odborné literatury:

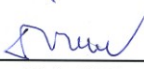
- ITOH, Teiji. The gardens of Japan. Tokyo: Kodansha International Ltd., 1984. ISBN 978-47-7002-321-6.
- KUITERT, Wybe. Themes in the history of japanese garden art. Honolulu: University of Hawaii Press, 2002. ISBN 0-8248-2312-5.
- NITSCHKE, Günter. Japonské zahrady: pravý úhel a přírodní forma. 1. vyd. Praha: Slovart, 2007. ISBN 978-80-7209-892-7.
- REISCHAUER, Edwin O. Dějiny Japonska. Vyd. 2., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-843-8
- VARLEY, Paul H. Japanese Culture. 4. vyd. Honolulu: University of Hawaii Press, 2000. ISBN 978-08-2482-152-4.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Tomáš Bouchal, Ph.D.**

Datum zadání: 31.10.2012

Datum odevzdání: 30.04.2013

prof. Ing. Vojtech Dirner, CSc.
vedoucí institutu

prof. Ing. Vladimír Slivka, CSc., dr.h.c.
děkan fakulty

Prohlášení

- Celou bakalářskou práci včetně příloh, jsem vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.
- Byla jsem seznámena s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č.121/2000 Sb. - autorský zákon, zejména § 35 – využití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a využití díla školního a § 60 – školní dílo.
- Beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevydělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3).
- Souhlasím s tím, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že údaje o bakalářské práci, obsažené v Záznamu o závěrečné práci, umístěném v příloze mé bakalářské práce, budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO.
- Souhlasím s tím, že bakalářská práce je licencována pod Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported licencí. Pro zobrazení kopie této licence, je možno navštívit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/>
- Bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu o komerční využití z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona.
- Bylo sjednáno, že užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu komerčnímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 29. 4. 2013

plné jméno autora

podpis autora

Poděkování:

Ráda bych zde poděkovala Ing. Tomášovi Bouchalovi, PhD., vedoucímu své bakalářské práce, především za jeho kreativní myšlenky, díky kterým mohla tato práce vzniknout. Další poděkování je pro Alexandru Petákovou a Ivanu Jiráskovou za jejich neocenitelnou pomoc při shánění zdrojů. Velké díky jde také Pavlovi a Romaně Číhalovým, kteří mi povolili ve své práci použít fotografie z jejich publikací. Poslední, komu bych zde chtěla poděkovat, je Woo Jiho, a to za to, že mi byl po dobu tvorby této práce psychickou podporou, aniž by o tom sám věděl.

Thanks to:

I would like to thank Ing. Tomáš Bouchal, PhD., the supervisor of my thesis, especially for his creative thinking, which was the origin of my thesis. Another thanks goes to Alexandra Petáková and Ivana Jirásková for their inestimable help with the raising of my resources. Many thanks are dedicated to Pavel Číhal and Romana Číhalová, who let me use photographs from their publication in my thesis. The last person, to whom I would like to thank here, is Woo Jiho, because he was my mental support for the period of writing this thesis, even though he didn't know about it.

Anotace

Tato práce je zaměřená na historický vývoj japonských zahrad jako důležitého krajinného a kulturního prvku. Zabývá se historickými a kulturními vlivy, které tento vývoj ovlivnily, a vývoj samotný mapuje. První část je zaměřena především na obecnou charakteristiku Japonska, historické a kulturní pozadí tohoto vývoje a japonskou symboliku. Ve druhé části je popsán samotný historický vývoj, jednotlivé trendy, tendence a typy japonských zahrad, stejně jako jednotlivé prvky, které jsou charakteristické pro většinu typů těchto zahrad. Třetí část se zabývá novodobou historií a jejími tendencemi. Na konci práce je tento vývoj shrnut a zhodnocen.

Klíčová slova: Japonsko, japonská zahrada, vývoj, historické vlivy, kulturní vlivy, symbolika

Annotation

This thesis is focused on the historical evolution of Japanese gardens as an important landscape and cultural element. It deals with the historical and cultural influences which affected the evolution and maps the very evolution. The first part is focused especially on the general characteristics of Japan, the historical and cultural background of this evolution and Japanese symbolism. Further there is a description of the very historical development, individual trends and tendencies, as well as the elements which are typical for the most of these garden types. The third part deals with the modern history and its tendencies. At the end of this these there is the summary and evaluation of the evolution.

Keywords: Japan, japanese garden, the evolution, historical influences, cultural influences, symbolism

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Kulturně historické pozadí	2
2.1. Obecná charakteristika Japonska	2
2.1. Historie.....	3
2.2. Kultura.....	7
2.2.1. Buddhismus	7
2.2.2. Šintoismus	9
2.2.3. Taoismus.....	9
2.2.4. Konfucianismus.....	10
2.2.5. Symbolika	10
2.2.6. Symbolika a stručná charakteristika vybraných rostlin v zahradách.....	11
2.2.6.1. Bambus.....	11
2.2.6.2. Borovice.....	12
2.2.6.3. Třešeň.....	13
2.2.6.4. Javor	13
3.1. Zahradní prvky.....	14
3.1.1. Kameny.....	14
3.1.2. Voda	16
3.1.3. Ploty, živé ploty, zdi.....	17
3.1.4. Nášlapné kameny a dláždění	17
3.1.5. Artefakty	19
3.2. Heian	21
3.3. Kamakura	25
3.4. Muromači.....	28
3.5. Azuči-Momojama.....	31
3.6. Edo.....	35
3.7. Meidži.....	36
4. Novodobé tendence	39
5. Diskuze.....	44
6. Závěr.....	46
Použité zdroje	47
Internetové zdroje obrázků.....	50
Seznam obrázků.....	51

1. Úvod

Tato bakalářská práce pojednává o trendech a tendencích v historickém vývoji japonských zahrad.

Vycházím v ní ze svého zájmu o Japonsko, jeho kulturu, historii, přírodu a krajinu. Také mi umožnila zužitkovat své znalosti nabyté během studia environmentálního inženýrství a japonštiny v předchozích letech.

Tematicky se v práci zaměřuji na vývoj zahrad, jejich prvků a charakteristik v jednotlivých historických obdobích japonských dějin od 8. století našeho letopočtu až po současnost.

Téma jsem si vybrala proto, že ačkoli existuje poměrně velké množství příruček a návodů v českém jazyce na to, jak si japonskou zahradu vytvořit u nás doma, bylo vydáno jen velmi málo publikací zabývajících se také jejich historií, vývojem a vlivy.

Cílem této práce je právě stručné shrnutí tohoto vývoje a jeho historie a zaznamenání nejvýznamnějších vlivů, trendů a tendencí tak, aby bylo možné tuto práci použít jako rešeršní základ pro mou budoucí diplomovou práci.

Zdrojem informací jsou především zahraniční publikace, zpracovávající stejné nebo příbuzné téma. Je použito i několik publikací českých autorů a publikací přeložených do češtiny z jiného jazyka.

Metody zpracování této práce jsou především rešeršní, tedy zajištění nejvhodnějších zdrojů, získání potřebných informací a jejich následné shrnutí do funkčního celku. Pro výrazy japonského původu je použita česká transkripce pro usnadnění čtení, i když původním záměrem bylo použití transkripce anglické, která je světově rozšířenější. Tyto výrazy jsou v textu zvýrazněny a vysvětleny. V některých případech nebyly původní japonské výrazy v textu použity vůbec a to proto, že nebylo možné použít jejich doslovný překlad tak, aby bylo možné jej přesně pochopit v kontextu českého jazyka.

2. Kulturně historické pozadí

2.1. Obecná charakteristika Japonska

Japonsko je samostatný stát ve východní Asii. Je tvořen řetězcem ostrovů mezi severním Tichým oceánem a Japonským mořem, východně od Korejského poloostrova, a rozkládá se od 24° do 46° severní šířky a 122° do 146°. Skládá se z celkového počtu 6852 ostrovů, 4 hlavní největší ostrovy jsou Honšú, Kjúšú, Šikoku a Hokkaido a dále ostrov Okinawa, největší ostrov souostroví Rjúkjú (viz Obrázek 1 Mapa Japonska). Celková rozloha Japonska je 337 915km². Japonsko je sužováno aktivní seizmickou činností (až 1500 zaznamenaných otřesů ročně) a vulkanickou činností (vulkány sledované pro jejich aktivitu – aktuálně Unzen a Sakuradžima). Tato seizmická aktivita je způsobena polohou Japonska, nacházejícího se na rozhraní celkem 5 litosférických desek – Filipínské, Amurské a Okinawské na jihu, Pacifické a Ochotské na severu (CIA – The world factbook, 2013, [online]; 離島とは(島の基礎知識), 2013,[online]).

Obrázek 1 Mapa Japonska, zdroj: CIA – The World Factbook [online].

Japonsko se dělí na 6 hlavních klimatických zón. Zóna Hokkaido má vlhké kontinentální klima, dlouhé chladné zimy a studená léta. V zóně Japonského moře se výrazně projevuje vliv severozápadních sezónních větrů, které v zimě způsobují hustá sněžení. Centrální Vysočina je zónou s typickým vnitrozemským klimatem, zóna

Vnitrozemského moře Seto je chráněna před sezónními větry pohořím regionů Čúokoku a Šikoku, má tedy mírné klima. Pro Pobřežní zónu Tichého oceánu jsou charakteristické chladné zimy s malým sněžením, horká a vlhká léta a především monzuny. Poslední zónou je souostroví Rjúkjú se subtropickým klimatem, teplými zimami, horkými léty, obdobími dešťů a občasnými tajfuny (CIA – The world factbook, 2013, [online]).

Hlavním městem Japonska je Tokio. Funguje zde vládní systém založený na parlamentní vládě s konstitučním panovníkem, kterým je císař. Populace je k roku 2013 přibližně 127 254 000. 83,9 % obyvatelstva se hlásí k náboženství šintó, 71,4 % k buddhismu, 2 % ke křesťanství a 7,8 % k jiným náboženstvím. Šintó a buddhismus se vzájemně nevyklučují, proto je celkový procentuální součet vyšší než 100 % (CIA – The world factbook, 2013, [online]).

2.1. Historie

Japonsko bylo od doby kamenné v zásadě kmenovou společností, dělilo se do velkého počtu rodových společenství *udži*. Těm dědičně vládla hlava rodiny. Jednotlivé *udži* se začaly spojovat do větších klanových seskupení, nejsilnějším z nich se stal klan *Jamato*, který si do konce 5. stol. získal vládu nad většinou ostatních klanů. Vznikl tak stát *Jamato*, začaly být zaváděny instituce a tituly. Moc vládnoucího rodu byla upevňována kontakty s kontinentem, státy na území Číny a Korejského poloostrova. Díky těmto kontaktům se do Japonska dostalo čínské znakové písmo, byly představeny různé formy umění, politických institucí a roku 522 také buddhismus. Přijetí buddhismu bylo zpočátku poněkud rozpačité, zvedaly se vlny odporu, ale i nadšení. Velkou podporu buddhismu projevil rod *Soga*, tou dobu hlava rodu zastávala funkci vládcova komořího. Roku 587 tak byl buddhismus prosazen i u vládnoucího dvoru a stal se tak pomyslným prostředníkem při přijímání čínské kultury a její následné adaptaci japonskému smýšlení. Během tohoto období měl v Japonsku největší moc regent princ *Šótoku*, který prosadil řadu důležitých reforem, mimo jiné převzetí čínskému vzoru vlády a uspořádání společnosti, což vedlo k posílení ústřední vlády. Byly rovněž znásobeny diplomatické cesty do Číny, postupně byl převzat centralizovaný systém správy, byly také sestaveny zákoníky podle čínských vzorů (Reischauer a Craig, 2000; Sakamoto, 1992).

Roku 646 se dostal k moci rod *Fudžiwara*, který založil v roce 694 první hlavní město Japonska, město bylo pojmenováno po vládnoucím rodu, tedy *Fudžiwara*. Roku 710 bylo založeno nové hlavní město, dnes známé jako Nara. Tím bylo zahájeno historické období stejného názvu. Toto město je dodnes považováno za vrchol snahy o přijímání starověkého čínského politického modelu. Největší moc v tomto období si zachoval rod *Fudžiwara*, který vládl v Japonsku od roku 858 přibližně do konce 11. stol z pozice regentů (Reischauer a Craig, 2000; Sakamoto, 1992).

Roku 794 bylo hlavní město přestěhováno do nově postaveného města *Heiankjó*, dnešního Kjóta, čímž bylo zahájeno historické období Heian. V tomto období dochází k postupné dezintegraci institucí centrální vlády a k úpadku celkového pořádku. Na druhou stranu je to také období značného hospodářského a kulturního růstu a rozvoje umění. Šlechta žijící v hlavním městě měla značné příjmy ze svých venkovských statků, žila si tedy v přepychu a zahálce, věnovala se ušlechtilým formám umění a bavila se nejrůznějšími slavnostmi a obřady. Tím byla předěláním čínských vzorů vytvářena poněkud svébytná vlastní japonská kultura, stále ještě částečně směsice kontinentálních vlivů s domácími (Reischauer a Craig, 2000; Sakamoto, 1992).

Již od poloviny 10. stol. propukaly ozbrojené spory mezi rody vojensky orientované šlechty. Tyto spory pokračovaly až do 11. stol., kdy vyvrcholily bitvou mezi dvěma nejsilnějšími rody, *Minamoto* a *Taira*. V této bitvě byla armáda rodu *Taira* definitivně zničena. Rod *Minamoto* se ujal moci z pozice vojenských vládců, *šógunů* a přestěhoval centrum své moci do Kamakury. Oficiálně zůstával hlavou státu císař, mocenské centrum ale leželo v rukou *šóguna*. Nastalo období vlády vojenského charakteru s administrativním označením *bakufu*, které byla založena na feudálních vztazích ve společnosti. V průběhu tohoto období dvakrát zaútočily na Japonsko mongolské hordy, oba útoky byly neúspěšné, oslabily ale *šógunovu* armádu. Toho využil rod *Ašikaga* a vojenským převratem získal moc nad státem (Reischauer a Craig, 2000; Sakamoto, 1992).

Roku 1333 tak začalo nové historické období, Muromači (původně *Ašikaga*), opět spojené se stěhováním mocenského centra, tentokrát do Muromači. Vláda byla zpočátku tvořena koalici několika nejmocnějších rodů v čele s rodem *Ašikaga*, jehož dominanci většina koalice uznávala velice neochotně. Centralizace vlády byla ovšem jen zdánlivá, postupně rostla moc místních vojevůdců, což způsobovalo neustálé válčení mezi rody.

Vznikla nová šlechtická pozice, *daimjó*, vojenská knížata, která byla hlavami nejsilnějších rodů. Ti dezintegrovali moc *šógunátu*, čímž se dostali k vzestupu místní vojevůdci. Z nich se postupně stávají místní vládcí jejich přísně ohraničených území, na kterých mají neomezenou moc. Roku 1543 přistála na pobřeží Japonska první portugalská loď, o dva roky později přijel jezuita František Xaverský a založil křesťanskou misii. Japonci ovšem o nové náboženství neměli zájem, chtěli navázat obchodní vztahy. Za tímto účelem se několik *daimjó* nechalo pokřtít a donutili k tomu i své poddané. Na západním pobřeží byl založen přístav Nagasaki, fungující jako centrum pro obchodní styky s Portugalskem. Křesťanský monoteismus a netolerance vůči jiným náboženstvím vzbuzovala obavy a vlny odporu, nejprve mezi buddhistickými kněžími, později i mezi politickými vůdci, což vedlo k vojenským střetům, ze kterých vyšel jako vítěz *Nobunaga Oda*. Ten roku 1568 obsadil Heian a dosadil nového *šóguna*, čímž zahájil proces vojenského a politického sjednocení *daimjó* (Reischauer a Craig, 2000; Sakamoto, 1992).

Nobunaga si postavil hrad v *Azuči*, čímž bylo zahájeno historické období *Azuči-Momojama*. Roku 1582 byl *Nobunaga* donucen spáchat sebevraždu, jeho nástupcem se stal *Hidejoši Tojotomi*, který roku 1587 podnikl první kroky proti jezuitům a nechal vyklidit Nagasaki. Kolem roku 1591 se do Japonska dostaly první křesťanské knihy psané v japonštině. V roce 1594 nechal *Hidejoši* popravít misionáře, kteří se opět dostali do *Nagasaki*, o dva roky později nechal taktéž v *Nagasaki* ukřižovat 26 křesťanů. Roku 1598 *Hidejoši* umírá, na jeho místo nastupuje *Tokugawa Iejasu*. Tito tři po sobě jdoucí vůdci se zasloužili o opětovné sjednocení Japonska a vytvořili zde první model centralizovaného feudalismu (Reischauer a Craig, 2000; Sakamoto, 1992).

Roku 1600 se *Tokugawa* fakticky ujal moci, čímž zahájil historické období *Tokugawa*, později přejmenované na *Edo*, podle města, kam přesídlil (dnešní Tokio), a o tři roky později se oficiálně stal *šógunem*. Rod *Tokugawa* se udržel u moci až do roku 1868. Během své vlády tento rod aktivně a agresivně potíral křesťanství, zakázal dovoz křesťanských knih do Japonska a později dokonce i návrat Japonců ze zahraničí domů. V roce 1633 tak začala izolace Japonska, dovršená roku 1639 zákazem vstupu Portugalců na japonskou půdu. Jedinými Evropany, kterým byl s přísnými omezeními povolen kontakt s Japonskem, zůstali Holanďané, kteří byli nuceni se přesunout na umělý ostrůvek *Tedžima* u *Nagasaki*. Roku 1853 připlul do *Edského zálivu* (dnešní *Tokijský*) komodor námořnictva Spojených států amerických *Perry*, bylo zahájeno

jednání o zrušení izolace Japonska. O rok později připlouvá znovu a spolu se zástupci z Francie a Velké Británie podepisují s Japonskem nerovnoprávnou mírovou smlouvu. Byly stanoveny dva otevřené přístavy, do kterých měli cizinci přístup, oficiálně skončila japonská izolace (Reischauer a Craig, 2000; Sakamoto, 1992).

Roku 1868, rok po tom, co rezignoval poslední *šógun*, je restaurována přímá císařská vláda, což zahájilo historické období Meidži. O rok později bylo Edo přejmenováno na Tokio a začíná budování moderního státu. V následujících letech byl šintoismus ustanoven jako státní náboženství, zrušen zákaz křesťanství, založena Národní banka, vyhlášena Ústava Meidži, volební zákon a občanský zákoník, došlo k založení několika univerzit a odborových organizací. Od roku 1900 začaly vznikat politické strany, uzavírala se spojení s jinými státy, Japonsko se celkově pomalu dostává na úroveň vyspělých států té doby (Reischauer a Craig, 2000; Sakamoto, 1992).

Období Meidži končí smrtí císaře *Mucuhita* roku 1912, kdy na trůn usedá císař *Jošihito* a začíná období Taišó. Za jeho vlády se Japonsko stalo součástí Společnosti národů, na Washingtonské konferenci podepsalo Pakt čtyř o omezení námořního zbrojení a později i Smlouvu devíti mocností, byla vypovězena britsko-japonská aliance a navázány diplomatické styky s SSSR (Reischauer a Craig, 2000; Sakamoto, 1992).

V roce 1926 *Jošihito* umírá, na trůn nastupuje *Hirohito*, začíná období Šówa. Během této éry Japonsko opouští Společnost národů, vypovídá smlouvu o odzbrojení z Washingtonské konference, zahajuje válku s Čínou, pohraniční konflikt se SSSR, vydává zákon o národní mobilizaci. Roku 1940 byla dotvořena osa Berlín-Řím-Tokio, o rok později Japonsko vstupuje do války se Spojenými státy americkými útokem na Pearl Harbor. V roce 1945 následují nálety na Tokio, vylodění vojska Spojených států na Okinawě, atomový útok na Hirošimu a Nagasaki, přijetí Postupimské deklarace a podpis bezpodmínečné kapitulace. Byla zahájena spojenecká okupace Japonska a zrušeny totalitní zákony. Rok nato se císař zříká božského původu. V následujících letech této éry vstupuje Japonsko do Organizace spojených národů. V roce 1970 se projevuje výrazné zvýšení zájmu o problematiku životního prostředí (Reischauer a Craig, 2000).

Roku 1989 císař *Hirohito* umírá, dosazením *Akihita* na trůn začíná éra Heisei. Z tohoto období zmíním už jen to, že se Japonsko stalo členským státem mnoha významných mezinárodních organizací (například Mezinárodní agentura pro atomovou energii,

Světová zdravotnická organizace, atd.) a získalo pozici pozorovatele v Radě Evropy a Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (Reischauer a Craig, 2000).

2.2. Kultura

Kultura v Japonsku byla již od počátku silně ovlivňována náboženstvím. Nejsilnějšími vlivy byly buddhismus a šintoismus, později se také přidaly ve svém vlivu na buddhismus i taoismus a konfucianismus. Dalším charakteristickým prvkem japonské kultury je symbolika, občas zacházející až k pověrčivosti, často odvozená právě od různých náboženství (Reischauer a Craig, 2000; Tatsumi, 1966; Varley, 2000).

2.2.1. Buddhismus

Buddhismus vznikl v Indii v 6. stol. př. n. l. a spolu s křesťanstvím a islámem patří k nejrozšířenějším světovým náboženstvím. Buddha znamená procitnutí nebo také osvícení. Základní kosmologické principy byly přejaty z bráhmánismu. Buddhismus se snaží o filosofické odůvodnění vzniku světa a jeho zákonitostí. Tvrdí, že viditelný hmotný svět je jen projevem absolutního klidu – nirvány, což je věčný a nepoznatelný duchovní princip. Podle buddhismu je svět a všechno v něm v neustálém pohybu, podléhá neustálým změnám. Všechny věci a jevy spolu nějakým způsobem souvisí a řídí se zákonem příčiny a důsledku. Život je strádáním a zlem, které je nutné překonat, abychom mohli dosáhnout nirvány (Dumoulin, 1951; Earhart, 1998; Náboženství v dějinách a současnosti, 1969; Wangu, 1996).

Buddhistická kosmologie tvrdí, že existuje tzv. *axis mundi* – osa vesmíru, kterou je hora Meru. Horu Meru obklopuje 7 kruhů zlatých pohoří a poslední kruh pohoří železného. Mezi nimi jsou oceány a v oceánu mezi posledními dvěma pohořími se nachází 4 ostrovy obývané lidmi. Tato představa nepopisuje reálný svět, ale říše meditace a nebeských sfér. Hora Meru je často symbolicky zakomponována do některých starších typů japonských zahrad (Ikeda, 1977; Nitschke, 2009; Wangu, 1996).

V průběhu let se vyvinuly 2 směry buddhismu. První z nich, théravádský, přesněji sleduje ideologii historického Buddha a rozšířil se především do oblasti dnešního Laosu, Bhútánu, Bangladéše, Myanmaru, Thajska a Kambodže. Směr druhý, máhájánský, si ideologii vykládá volněji, což umožnilo jeho přijetí v Tibetu, Vietnamu,

Číně, Koreji a Japonsku. V Číně se stal jedním z trojice tzv. velkých pravd spolu s taoismem a konfucianismem (Náboženství v dějinách a současnosti, 1969; Wangu, 1996).

Do Číny se buddhismus dostal v 1. st. n. l. v době vlády dynastie Chan. Postupně se zde vyvíjel a jeho čínská podoba ze 4. st. n. l. byla později prosazena v Koreji a Japonsku. Japonsko bylo s buddhistickou ideologií seznámeno v roce 522 díky příjezdu korejského vyslance. V roce 594 zde bylo ustanoveno státním náboženstvím (Náboženství v dějinách a současnosti, 1969; Wangu, 1996).

Vývoj buddhismu v Číně vedl k vytvoření několika různých škol. Nejvýznamnější z nich pro japonskou kulturu je škola meditace, dnes známá jako zen-buddhismus. Ten vznikl v Číně kolem roku 520. První zásadou zen-buddhismu je nekonečná prázdnota, které lze dosáhnout pouze správnou meditací. Meditace byla tedy na prvním místě v náboženské praxi. Vznik zen-buddhismu byl silně ovlivněn taoismem a konfucianismem a jejich principy soustředění mysli na aktuální přítomnost a neměnnosti světového řádu (Daisetz, 1997; Náboženství v dějinách a současnosti, 1969; Wangu, 1996).

Do Japonska byl zen-buddhismus přivezen mnichem Eisaiem, Mistrem zenu, mezi lety 1141 a 1215. V japonském pojetí se jedná o spojení tradičního indického uctívání historického Buddha a realistického pojetí a meditačních technik z Číny. Náboženská oddanost se zde projevuje každodenní prací (Daisetz, 1997; Earhart, 1998; Náboženství v dějinách a současnosti, 1969; Wangu, 1996; Základy asijských náboženství, 2005).

I v Japonsku samotném se buddhistická ideologie vyvíjela a v průběhu 12. st. byla založena Škola Čisté země uctívající buddhu Amidu. Buddha Amida neboli buddha Nekonečného jasu, v době kdy se blížil procitnutí a buddhou ještě nebyl, slíbil, že pokud probuzení dosáhne, pomůže všem existujícím bytostem, které uslyší jeho jméno a s vlídností na něj pomyslí. Kdyby se mu nepovedlo tento slib dodržet, byl by raději, kdyby neprocitnul. Nicméně buddhou se stal a velice oblíbeným, protože se k němu lidé mohli obracet s prosbami o pomoc. Hlavní myšlenkou této školy je, že ke spáse stačí opakování věty „*Namu Amida butsu.*“, tedy „Klaním se buddhovi Amidovi“ (Earhart, 1998; Náboženství v dějinách a současnosti, 1969; Wangu, 1996; Základy asijských náboženství, 2005).

2.2.2. Šintoismus

Šintó v překladu znamená cesta bohů. Jedná se o původní japonské náboženství, založené na víře, že všechno živé i neživé má svého ducha, *kami*. Funguje zde i kult předků, tudíž i předkové se mohou stát *kami* (Základy asijských náboženství, 2005).

Kami zde figuruje jako nadpřirozená vnitřní síla, která může řídit nebo ovlivňovat činnost lidí. Všichni *kami* jsou si rovni, nicméně někteří z nich byli postupně lidmi vyvýšeni nad ostatní. Příkladem toho je *Amaterasu*, *kami* Slunce, spojená s legendou o vzniku Japonska. Za potomky *Amaterasu* byli považováni japonští císařové (Základy asijských náboženství, 2005).

Šintoismus jako jedno z mála velkých náboženství funguje bez sepsaného systému dogmat nebo morálních kodexů, nemá ani žádného známého zakladatele či proroka. Neexistuje zde absolutní dobro ani absolutní zlo, člověk není dokonalý, ale od přírody je dobrý. Zlé skutky lidí jsou způsobené intervencí zlých *kami*. Tyto skutky způsobují duševní nečistotu, které je nutno se pro klid mysli a šťastný život zbavit (Základy asijských náboženství, 2005).

Dnešní podoba šintoismu je výsledkem historického vývoje, během kterého byly zřejmé vlivy buddhismu a taoismu. Nejzřetelnější náboženskou praxí je pořádání festivalů pro uctívání a oslavy nejrůznějších *kami* a také velká obliba talismanů a amuletů pro nejrůznější příležitosti (úspěch u zkoušek, plodnost, atd.) vyráběných a prodávaných v šintoistických svatyních (Základy asijských náboženství, 2005).

2.2.3. Taoismus

Taoismus je jedním z původních čínských náboženství. Vznik taoismu jako náboženství je datován na počátek našeho letopočtu, předtím taoismus fungoval jako filosofické učení, které vzniklo v 6. až 5. st. př. n. l. Jeho zakladatelem je Lao-c'. Ten tvrdí, že *tao* je prazákladem existence světa a variability jevů a věcí v přírodě. Život lidí je od počátku až do konce podřízen přirozené cestě *tao* a není závislý na žádné božské vůli nebo nadpřirozených silách. Projevem existence *tao* v konkrétních jevech a věcech je *te*. Na *tao* a *te* je založen hlavní etický princip taoismu, že není v lidských možnostech měnit přirozený řád věcí a proto člověk může jen nečinně pozorovat přirozený postup změn a usilovat o poznání *tao* tím, že se odpoutá od konkrétních věcí

a jevů (Náboženství v dějinách a současnosti, 1969; Základy asijských náboženství, 2005).

Pro Japonsko byla z klasického taoismu přitažlivá především legenda o Ostrovech nesmrtelných. Její původní, tedy čínská, verze tvrdí, že daleko na východ od čínského pobřeží leží 5 ostrovů rozkládajících se na zádech obrovských mořských želv. Tyto ostrovy jsou obývány nesmrtelnými lidmi, kteří zde žijí v dokonalé harmonii a létají kolem horských vrcholů ostrovů na křídlech jeřábů. Jejich nesmrtelnost je způsobena zázračným elixírem. Dva z těchto ostrovů měly však již být zničeny při boji s mořskou nestvůrou. V japonské verzi legendy existuje pouze jeden ostrov, Horai-zan, často symbolicky zpodobňován ve starších typech zahrad (Náboženství v dějinách a současnosti, 1969; Nitschke, 2009; Základy asijských náboženství, 2005).

2.2.4. Konfucianismus

Název tohoto náboženství je odvozen od jména staročínského myslitele Konfucia, který žil přibližně v 6. až 5. st. př. n. l. Původně se jednalo o morální a etické učení, zabývající se mimo jiné také otázkami státního zřízení, tedy o jakousi ideologii a nikoli o náboženství. Konfucius prosazuje ideu humánnosti, která se projevuje věností panovníkovi, mužskou nadřazeností, chabostí, věděním a především až rituální úctou k rodičům a starším osobám. Konfucianismus jako náboženství v sobě spojuje tuto ideologii s kultem předků a původním čínským animismem (Náboženství v dějinách a současnosti, 1969; Nitschke, 2009; Základy asijských náboženství, 2005).

2.2.5. Symbolika

Symbolika je v Japonsku hluboce zakořeněná nejen ve všech formách umění, ale i v běžném životě. Je to způsobeno jak výše zmíněnými náboženstvími, které se navzájem nevyvracejí, tak i charakteristickým japonským smyslem pro krásu a detail. Nejvýraznější projevy smyslu pro symboliku v umění můžeme najít v klasických kresbách tuší nebo v básních *haiku*. Kresby tuší pouze zpodobňují svůj vzor, nikdy nejsou jeho přesným obrazem. Pro *haiku* je zase typické, že každá z nich je tradičně spojena s určitým ročním obdobím, není to v nich ale jasně řečeno, pouze naznačeno zástupným symbolem (Tatsumi, 1966; Varley, 2000).

V každodenním životě bývá velice nezřetelná hranice mezi symbolikou a pověřivostí, jak jsem již naznačila výše. Vysvětlím na jednoduchém příkladu, na symbolice čísla 4.

Sinojaponský znak pro číslo 4 (四) se čte *ši*, což se shoduje se čtením znaku pro smrt (死). Čtyřka je proto odedávna považována za nešťastné číslo, ekvivalentní naší třináctce. V kamenných kompozicích zahrad se proto nikdy nepoužívají 4 kameny, většinou dokonce ani jakýkoli jejich sudý počet, aby se nepřivolalo neštěstí (Engel, 1974; Tatsumi, 1966; Varley, 2000).

2.2.6. Symbolika a stručná charakteristika vybraných rostlin v zahradách

Symbolika se v japonských zahradách neprojevuje pouze ve spojení s kameny nebo čísly, ale také s jednotlivými rostlinami. Tato symbolika může být spojená s celkovou koncepcí zahrad, ale také může vystupovat individuálně, stojící mimo koncepci. Vybrala jsem proto několik nejpoužívanějších rostlin a stručně shrnula jejich charakteristiku (Hrdličková a Trnka, 2010; Varley, 2000).

2.2.6.1. Bambus

Bambus byl do Japonska přivezen z Číny v průběhu 7. st. n. l. Pro svou elegantní jednoduchost a odolnost se rychle stal velice oblíbeným. Tradičně je spojován s mužným odhodláním a neochvějností, díky své schopnosti ohýbat se ve větru bez zlámání také s odolností a integritou. Je symbolem stáří a manželského štěstí. Přisuzuje se mu schopnost odhánět démony. Rovněž je považován za znak vzdělanců toužících po svobodě a návratu k přírodě. Bambusové háje jsou tradičním projevem vlivu zen-buddhismu v zahradách (Hrdličková a Trnka, 2010).

Bambusy patří do čeledi lipnicovitých (*Poaceae*), podčeledi bambusovitých (*Bambuseae*). Mají dlouhé duté články – nodia, spojené kolénky – internodii, na které přisedají postranní části stébel, stébelných pochev nebo přímo listy. Listy jsou u většiny druhů eliptické, protáhlé, se souběžnou žilnatinou. Bambusy vykvétají v kláscích a jejich plody jsou zpravidla obilky. Mají výjimečný generativní cyklus, většina kvete a hyne v obdobích podle druhu trvajících 50 až 120 let (Hrdličková a Trnka, 2010).

Kromě bambusových hájů, do kterých se vysazují především vysoké druhy, mají v zahradách nejrůznější využití. Vyšší druhy se rovněž vysazují v blízkosti opadavých stromů, aby v zimě vyplnily prázdnotu mezi holými větvemi. Nižší druhy se používají

ve větších seskupeních k lemování stezek, tvorbě živých plotů, v menších potom v zákoutích s lucernou či vodní nádržkou (Hrdličková a Trnka, 2010).

Mezi nejčastěji používané druhy patří listoklasec zlatý (*Phyllostachys aurea*), listoklasec zlatobrázditý (*Phyllostachys aureosulcata*), listoklasec černý (*Phyllostachys nigra*), listoklasec zelenosivý (*Phyllostachys viridiglaucescens*), mnohopučka rozrůstavá (*Pleioblastus viridistriatus*), mnohopučka drobná (*Pleioblastus pumilus*), sasa středo-japonská (*Sasa tsuboiana*) nebo sasa Veitchova (*Sasa veitchii*), (Hrdličková a Trnka, 2010).

2.2.6.2. Borovice

Borovice je v Japonsku i v Číně symbolem především dlouhověkosti. Protože se jedná o stromy silné, odolávající větru, jsou považovány za rezervoáry životní síly a za znak mužského principu. Zvláštní význam má díky taoistické mytologii v souvislosti s prodloužením lidského života a nesmrtelností. Zároveň je úzce spojena s představou učence procházejícího horami – je vyrovnaný, může hodně vyprávět, protože hodně zažil, ale je moudrý a mlčí jako borovice. Svázané větve borovic symbolizují věrné přátelství, jehlice dvoujehličnatých borovic jsou symbolem manželské lásky a oddanosti (Hrdličková a Trnka, 2010).

Tradičně bývaly borovice vysazovány u mohyl, věřilo se, že odhání mytického ptáka, který údajně vysává mozek mrtvým. Postupně se stala nedělitelnou součástí většiny typů zahrad, od velkých císařských zahrad až po ty malé rezidenční. Většinou je v kompozici doprovázena kameny, spolu totiž navozují představu horské krajiny a tvoří kostru zahrady s neměnným základem. Často je vysazována na březích zahradních jezer či jezerních ostrovů, aby byla zviditelněna dramatická jejího zrcadlení se v hladině. V obdobích Nara a Heian to byla jedna z malého množství rostlin, kterými byl vždy obklopený císařský dvůr, jakkoli často se stěhoval. V císařském dvoře byla borovice tradičně vysazována vlevo na západ od hlavního schodiště hlavní budovy, později byla v této pozici nahrazena citrusem (Hrdličková a Trnka, 2010).

Nejčastěji používané druhy jsou borovice Bungeova (*Pinus bungeana*), borovice hustokvětá (*Pinus densiflora*), borovice drobnokvětá (*Pinus parviflora*), borovice

korejská (*Pinus koraiensis*), borovice čínská (*Pinus tabulaeformis*) a borovice Thunbergova (*Pinus thunbergii*), (Hrdličková a Trnka, 2010).

2.2.6.3. Třešeň

Třešeň je tradičně japonsky nazývána sakura, pro některé druhy je toto pojmenování používáno v určitých kruzích i u nás. V době květu je symbolem jara, v odkvětu symbolizuje pomíjivost věcí. Její uctívání v Japonsku hraničí až s kultem. Každý rok se v době kvetení sakur (od poloviny dubna na jihu do května na severu) pořádají slavnosti kvetoucích sakur – *hanami*. V menších zahradách má dominantní postavení, ve větších bývá vysazována skupinově, v uličních výsadbách pak lineárně, (Hrdličková a Trnka, 2010).

Sakury patří do čeledi růžovitých (*Rosaceae*), rodu třešeň (*Cerasus*). Listy má celistvé, oválné až vejčité, má pětičetné květy v barevných odstínech od bílé až po purpurovou. V Japonsku existuje více než 200 druhů a kultivarů. Mezi nejoblíbenější patří třešeň pilovitá (*Cerasus serrulata*) a její kultivary (*C. s.* „amanogawa“, „kanzan“, „kikushidare“, „shirofugen“, „shirotae“), třešeň Sargentova (*Cerasus sargentii*), třešeň chloupkatá (*Cerasus subhirtella*) a její kultivary (*C. s.* „autumnalis“, „pendula“, „ukon“) a třešeň jedská (*Cerasus yedoensis*) se svým oblíbeným kultivarem (*C. y.* „shidare yoshino“), (Hrdličková a Trnka, 2010).

2.2.6.4. Javor

Javor je tradičním symbolem podzimu, už jen kvůli své barevnosti před opadem. Dále symbolizuje mír, vyrovnanost a klid, krásu a vznešenost. V zahradách je univerzálním stromem, který je tradičně sázen do blízkosti vodní nádržky či domu, popřípadě v odlehlých zákoutích tak, aby upoutal pozornost pozorovatele (Hrdličková a Trnka, 2010).

Mezi nejčastěji používané druhy patří javor Buergerův (*Acer buergerianum*), javor japonský (*Acer japonicum*), javor dlanitolistý (*Acer palmatum*), javor Maximowiczův (*Acer maximowiczianum*), javor rezavožilný (*Acer rufinerve*), javor Davidův (*Acer davidii*) nebo javor hloholistý (*Acer crataegifolium*), (Hrdličková a Trnka, 2010).

3. Období Heian až Meidži

Myšlenka klasických zahrad se do Japonska dostala s první vlnou čínských vlivů. V té době ovšem neměly podobu, jakou známe dnes, ale věrně kopírovala tehdejší čínské vzory, měly pouze okrasnou funkci bez uměleckých prvků. Tak jak je Japoncům vlastní, nápad se jim zalíbil, ale byla potřeba přizpůsobit jej tak, aby mohl být přijat za jejich. Můžeme proto tvrdit, že vývoj klasických japonských zahrad probíhá od období Heian, které se zasloužilo o rozvoj nejrůznějších uměleckých forem (Kuitert, 1974; Nitschke, 2009).

Tyto zahrady vykazují všechny znaky uměleckých děl, spojují v sobě výraz dynamiky spojení prostoru a obsahu a za použití přírodních komponentů se snaží vystihnout podstatu přírodních scenérií. Čínský vliv se zde v pozdějších dobách projevuje především v principech feng-šuej, podle kterých jsou zahrady i domy vytvářeny tak, aby se staly přirozenou součástí krajiny, tak aby zde byla vyvážená harmonie mezi oblými a hranatými tvary či mezi stínem a světlem. Můžeme formulovat 4 charakteristické vlastnosti těchto zahrad - naturalismus, asymetrii, spojení architektonických a přírodních forem do jednotné harmonické skladby a také doplňující se protiklady náhodných přirozených jevů a dokonale typizovaným lidským dílem s prostou geometrií a čistými liniemi (Engel, 1974; Kuitert, 1974; Nitschke, 2009).

3.1. Zahradní prvky

Ačkoli jsou zahrady jednotlivých historických období rozdílné, jsou všechny spojeny použitím společných prvků, které jim dodávají charakteristický nádech (Kuitert, 1974).

3.1.1. Kameny

Kameny jsou důležitým prvkem celkového vzhledu zahrady. Vyjadřují určitý rytmus, většinou kontrastem horizontálních a vertikálních linií. Jsou rozmístřovány v lichém počtu, po 3,5 nebo 7, málokdy v sudém počtu a nikdy ne jednotlivě, i když to tak někdy může vypadat, a jsou seskupeny tak, aby působily jako opěrné body a zároveň přechodové prvky mezi domem a zahradou. Jednotlivé kameny jsou pečlivě vybírány podle tvarů, velikostí, barev, struktury a dalších vizuálních vlastností. V jejich výběru není nic ponecháno náhodě, protože musí mít nějaký vztah k dalším kamenům a ostatní prvkům v zahradě (Engel, 1974; Nitschke, 2009).

Kameny a rostliny se doplňují, kameny dodávají pocit stability a pevnosti, rostliny zjemňují jejich linie a kryjí základy. Zároveň by však kameny neměly být umístovány pod velkolisté keře, což zde má symbolický význam – pod těmito keři budou kameny nevrle a zatrpklé a zemřou, preferováno je jejich umístění spolu se stálezelenými jehličnany pro symbolické zpodobnění horské krajiny (Engel, 1974; McDowell, 1974).

Nejpoužívanější jsou granity, ruly, břidlice, andezity a další metamorfované horniny kvůli jejich tvrdé textuře, věku a odolnosti vůči zvětrávání. Naopak by se nikdy neměly používat porézní vyvřelé horniny, protože nemají charakter. Vzhledem k tomu, že si kameny udržují charakteristiku prostředí, ze kterého pocházejí, měly by být použity ke ztvárnění stejného prostředí i v zahradě – nerovné kameny s ostrými hranami pocházející z hor budou nejlépe symbolizovat horu, kulaté a zaoblené kameny bez ostrých hran původem z říčního dna nejlépe symbolizují vodní tok (Engel, 1974).

Tvary kamenů by neměly být upravovány, je na ně pohlíženo jako na přírodní sochy mající své živé tvary, které by se měly ukazovat, a průměrné, nezajímavé tvary, které je lepší schovat. Ukazována nemusí být vždy ta část kamene, která má nejzajímavější zbarvení, praskliny, žíly nebo mechy a lišejníky, ale ta, která odpovídá představě tvůrcova námětu a charakteru jednotlivých použitých prvků (Engel, 1974; Fukuda, 1970).

Můžeme rozlišit 5 základních forem kamenů. První forma je kámen nízký a zaoblený – má jemný a mírumilovný tvar, používá se ke znázornění nízkých hor a kopců. Druhá forma kamenů je vysoká, s ostrými hranami. Jejich výška bývá dvou až trojnásobkem šířky a jejich tvar bývá popisován jako rušivý, napínavý. Používá se ve vodopádech, jako prudké útesy a bývá vertikální nebo lehce nakloněný, musí se ale vždy sklánět ke středu kamenné formace. Třetí formu zastupují kameny nepravidelného tvaru, nesymetrické, jejichž základna je širší, než jejich vrchol, aby nezpůsobovaly pocit nerovnováhy. Je využíván pro zdůraznění okolní rovnováhy nebo jako zajímavý prvek sám o sobě. Předposlední, čtvrtá forma kamene je ležící. Jeho šířka je dvou až trojnásobkem jeho výšky, má nerovný povrch s vyvýšeninami a propadlinami a dodává pocit stálosti a trvalosti. Nejčastěji se umísťuje ve spojení s vodou k napodobení nízkých ostrovů nebo pobřeží. Pátou formou jsou kameny ploché, široké s rovným vrcholem, vyjadřující mírumilovnost a stabilitu. Tato forma je typická pro nášlapné kameny (Engel, 1974; Fukuda, 1970).

3.1.2. Voda

Japonsko je národ, ve kterém je hluboce zakořeněná spojitost s vodou, je proto samozřejmé, že voda nesmí chybět ani v zahradách, ať už je v jakékoli podobě – tekoucí, stojatá, kapající či padající. Pokud to není technicky či ekonomicky proveditelné, bývá přítomnost vody alespoň symbolicky naznačena, například suchým korytem proudu vysypaným říčními oblázky, nebo grafickými úpravami písku (Engel, 1974; McDowell, 1974).

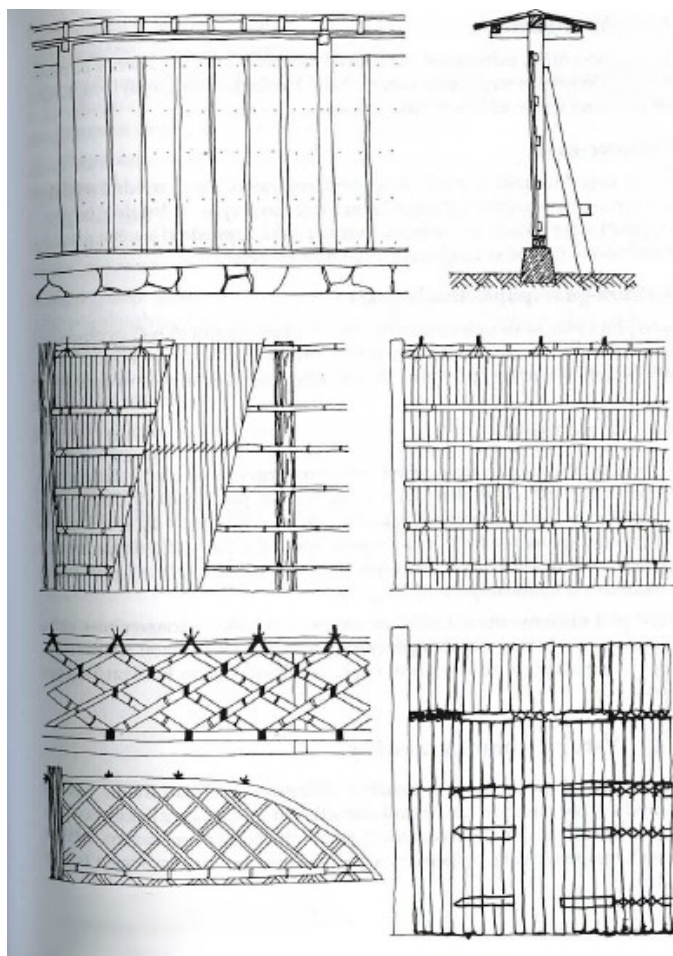
Proudící voda přináší do zahrady pocit života a pohybu v jinak tichém a klidném prostředí. V období Heian byly toky vedeny pod pavilony a krytými chodníky mezi jednotlivými budovami, čímž úzce spojovaly sídlo se zahradou. Rostliny okolo toku by měly být malé, nepřilíš rychle rostoucí a nemoc vysoké. Mezi oblíbené rostliny používané okolo toků patří například krvavec toten (*Sanguisorba officinalis*) nebo zvonek velkokvětý (*Campanula grandiflora*), (Engel, 1974).

Stojatá voda bývá ve formě velkých či menších jezer nebo rybníčků. Břehy jezer často napodobují přibližný tvar japonského znaku pro srdce či mysl (心). Ostrovy a ostrůvky v jezerech by měly být hustě posázené stálezelenými rostlinami s bílým pískem a menšími kameny na břehu. Nízké, ploché ostrovy symbolizující slatiny nemají příliš mnoho dřevin, spíše nízkou travu, písek a malé kameny. Pobřežní útesy ostrovů jsou vytvořeny použitím pustých kamenů zvedajících se z vody, okolo nich bývá vysazeno několik nízkých a pokroucených borovic. Přílivové ostrovy jsou částečně ponořené, s částečně viditelnými kameny pod hladinou vody, pouze s občasným použitím nízké trávy. Podle taoistické legendy o ostrovech Nesmrtelných bývají v jezírku tzv. jeřábí a želví ostrovy, jejichž tvar symbolicky odpovídá jejich pojmenování (Bring a Wayembergh, 1981; Engel, 1974).

Padající voda se v zahradách vyskytuje ve formě vodopádů, kterých existuje několik typů rozdělených podle toho, jakým způsobem voda padá. Rozlišujeme tedy vodopády se stejným množstvím vody padající ze dvou okrajů útesu, vodopády s vodou padající pouze z jedné strany útesu, s vodou tekoucí přes nepravidelnosti povrchu útesu, s vodou dopadající daleko od útesu, což je způsobeno převisem nebo velmi prudkým proudem. Dále jsou zde vodopády s vodou padající v hladkém proudu přes okraj jako visící látka, s vodou rozdělenou do mnoha padajících proudů kvůli nerovnosti okraje útesu a nakonec s vodou padající kaskádovitě (Engel, 1974).

3.1.3. Ploty, živé ploty, zdi

Zahrada a dům tvoří nedělitelný prostor, který proto musí být oddělený od vnějšího světa pomocí plotů, zdí, živých plotů, keřů a stromů nebo umělých kopců a nábřezí. Výběr materiálu a vzhledu těchto oddělovacích prvků probíhá na základě jejich vztahu k zahradě a domu tak, aby byly integrovanou součástí kompozice celé zahrady (viz Obrázek 2 Možné typy plotů, zdroj: Číhalová a Číhal, 2004). Nikdy by neměly být příliš vysoké, protože scénérie viditelná za plotem je považována za součást zahrady, dává pocit většího prostoru (Engel, 1974; Číhalová a Číhal, 2004).

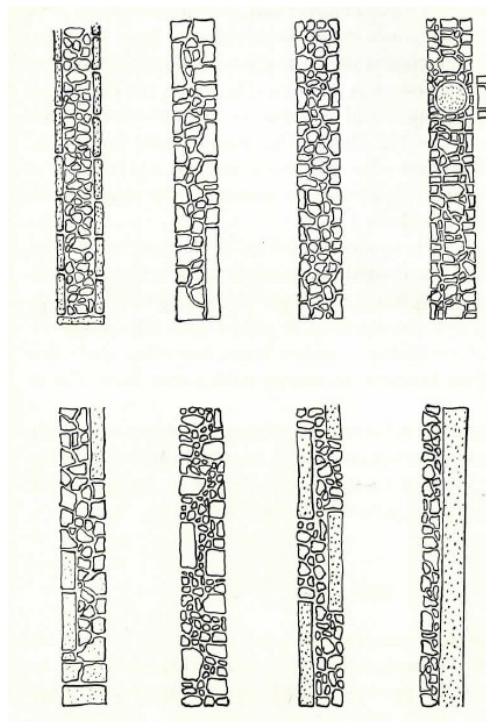
Obrázek 2 Možné typy plotů, zdroj: Číhalová a Číhal, 2004

3.1.4. Nášlapné kameny a dláždění

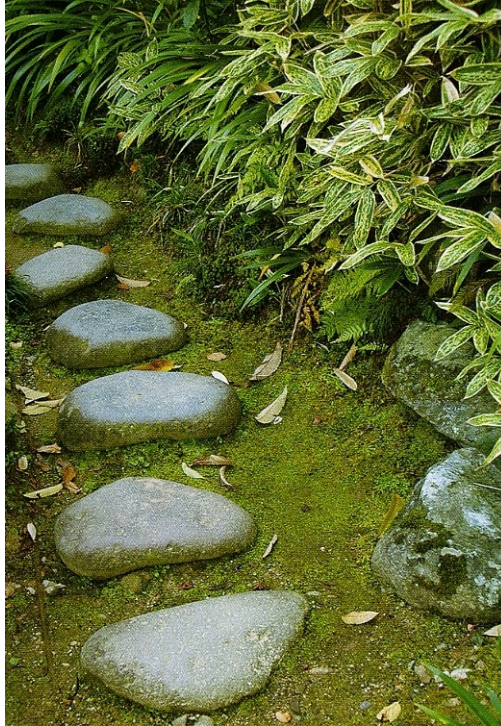
Nášlapné kameny a dláždění jsou praktické funkční prvky stejně jako nedílné součásti kompozice. Stejně jako oddělovací prvky se dláždění vybírá podle jeho vztahu k celkové kompozici zahrady tak, aby nepůsobilo rušivým efektem (viz Obrázek 3 Nejčastější typy dláždění, zdroj: Fukuda, 1970). Jako nášlapné kameny se používají přírodní

kameny, opracovaná granitové bloky, staré mlýnské kameny nebo patky kamenných pilířů (viz Obrázek 4 Nášlapné kameny, *foto: Pavel Číhal, archiv*). Jejich vrchol by měl být rovný, vzdálenost jednotlivých kamenů přibližně 10 cm. Kameny s průměrem větším než 60 cm by měly být usazeny v prostředku středové osy cesty, menší po obou stranách osy. Jejich výška nad zemí se pohybuje od 3 do 5 cm, pod zemí od 12 do 30 cm. Často bývají umístěny ve vodě, což zvyšuje zájem pozorovatele a pocit dobrodružství a propůjčuje kompozici lehký nádech humoru. Běžně se v zahradách používají oba typy cest, vkusně a harmonicky spojené a navzájem se doplňující (Engel, 1974; Číhalová a Číhal, 2004).

Obrázek 3 Nejčastější typy dláždění, zdroj: Fukuda, 1970

Obrázek 4 Nášlapné kameny, foto: Pavel Číhal, archiv

3.1.5. Artefakty

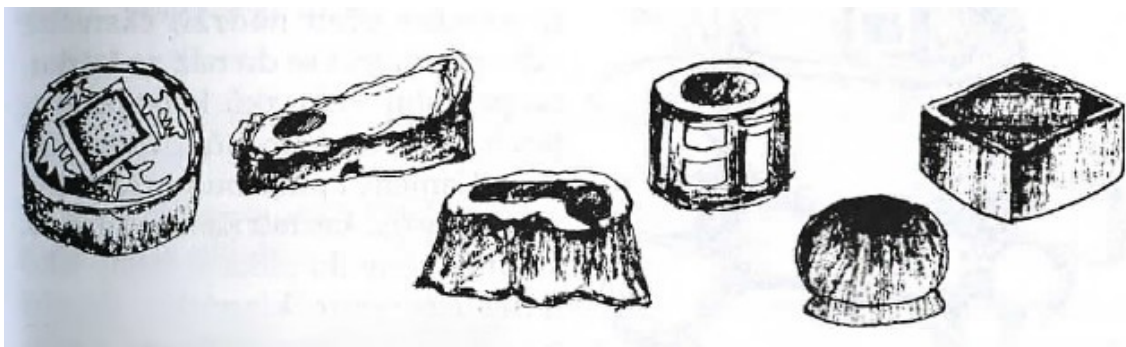
Termín artefakt zde používám ve smyslu libovolného objektu, který, na rozdíl od objektů přírodních, vznikl lidskou aktivitou a je zdůrazněna jeho umělecká či estetická funkce. Artefakty se používají pro zlidštění naturalismu zahrad. Jsou pečlivě vybírány, většinou mají jednoduché linie a tvary s nádechem starobylosti. Jsou umístěny logicky, tak aby byly funkčně použitelné – most přes vodu, lucerny u cest (Engel, 1974; Číhalová a Číhal, 2004).

Lucerny bývají kamenné, železné nebo bronzové. Kovové varianty jsou umístěny v blízkosti domu, postaveny na kameni nebo přímo zavěšeny z okapů. Kamenné naopak lemují cesty, upozorňují na nádržky s vodou, používají se kdekoli, kde je potřeba, ať z praktických nebo estetických důvodů, světlo (viz Obrázek 5 Tvary luceren, zdroj: Fukuda, 1970). U luceren, které nejsou u cest, jsou zpravidla ve vzdálenosti 30 až 60 cm umístěny kameny pro zdání rovnováhy a stability (Engel, 1974; Číhalová a Číhal, 2004).

Obrázek 5 Tvary luceren, zdroj: Fukuda, 1970

Nádržky mohou být přímo vytesány do kamene nebo uměle vytvořené prameny obklopené kamennou formací. Tesané nádržky jsou umístěny v blízkosti verandy tak, aby se z verandy daly použít, popřípadě v blízkosti cest (viz Obrázek 6 Možné typy nádržek, zdroj: Číhalová a Číhal, 2004). Nádržky obklopené kamennou formací se používají především v čajových zahradách, kde jsou používány jako jedna z rekvizit při čajovém obřadu. Přívod vody do těchto nádržek může být manuální, zahrnující opakovanou ruční výměnu vody, která musí být neustále čistá, dále může být řešen odkapáváním vody z bambusové trubky napojené na podzemní rozvod vody, nebo přímo napojením na podzemní rozvod (Engel, 1974; Inaji a Virgilio, 1998).

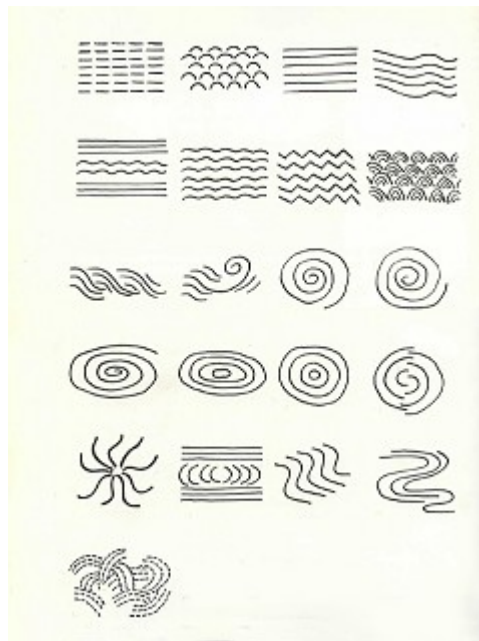
Obrázek 6 Možné typy nádržek, zdroj: Číhalová a Číhal, 2004

Sochy jsou granitové, většinou religi3zní povahy, nejčastěji zpodobňují buddhistická božstva. Spolu s pagodami slouží přímo k tomu, aby dodaly zahradě dojem silné spirituality. Většinou bývají do výšky 90 cm a často jsou umístřovány na okraj vodní

plochy tak, aby se odrážely v hladině. Studny jsou tradičně ohrazeny čtyřmi kamennými deskami spojenými do krabicového tvaru, většinou stavěny okolo opravdových pramenů, občas bývají i suché nebo s umělým přívodem vody (Engel, 1974).

Mosty v zahradách slouží vždy k praktickému účelu, tedy překročení vody, ať už se jedná o vodu opravdovou či pouze symbolickou. Tvar, materiál a velikost záleží na tom, jaký typ vodní překážky překračuje. Z materiálů se tradičně používá kámen a dřevo (Engel, 1974; Inaji a Virgilio, 1998).

Písek s vyrytým vzorem je používán převážně v zahradách s pouze symbolickou přítomností vody. Velikost zrn se pohybuje od 0,15 do 0,95 cm, jedná se tedy spíše o štěrk, většinou granitového původu, bílé nebo světle šedé barvy s občasnými černými nebo červenými zrny. Kresby do písku jsou vytvářeny speciálními hráběmi a většinou symbolizují aspekty stojaté nebo tekoucí vody (viz Obrázek 7 Vzory v písku, zdroj: Fukuda, 1970). Po takto upraveném písku se v žádném případě nechodí. Vzory bývají obnovovány nebo předělávány vždy po několika dnech, v případě nepřízně počasí i častěji (Engel, 1974; Fukuda, 1970; Slawson, 1991).

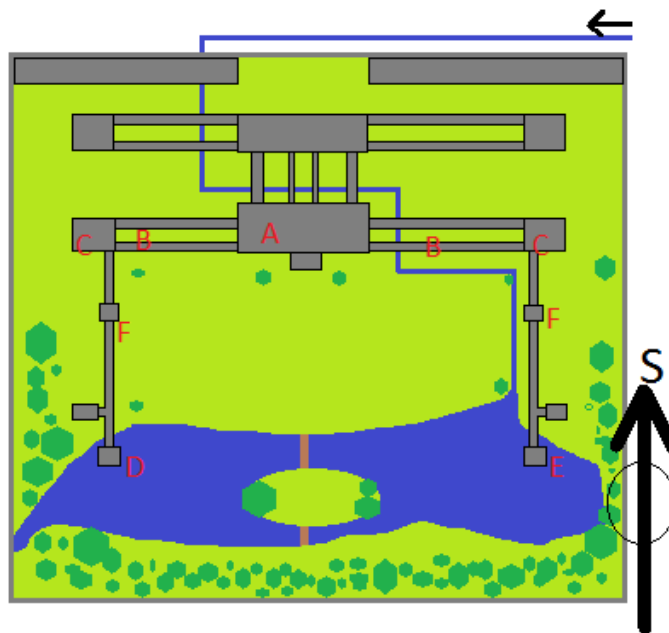
Obrázek 7 Vzory v písku, zdroj: Fukuda, 1970

3.2. Heian

V tomto období můžeme poprvé označit japonské zahrady za opravdu japonské, i když se stále patrnými čínskými vlivy. Zahrady tohoto období jsou zahrady scenerické

a obklopují především paláce a chrámy. Jsou charakteristické svou rozlehlostí a jednotným trendem vytvářet v kompozicích miniatury proslulých, významných či oblíbených míst. Za další z charakteristik je považováno napodobování mořského pobřeží, které se projevuje především tím, že jsou v těchto zahradách vytvořena jezera. Na březích některých těchto jezer byla dokonce rozsypána sůl, aby bylo zpodobnění přesnější. Jezera, a tím i celé zahrady, byla určena především pro vyjížďky na loďkách. Zahrady v období Heian byly konstruovány především na jižní straně císařských a šlechtických sídel. Vzhledem k tomu, že v průběhu tohoto období stále docházelo k asimilaci čínské kultury, byly zahrady stavěny podle principů feng-šuej (japonsky *čiso*), které určují nejvhodnější postavení lidských výtvorů vůči přírodě. Feng-šuej tvrdí, že člověk je nedílnou součástí přírody a energetických sfér. Existence člověka tedy musí být v souladu s geofyzikálními faktory, pouze tak může být dosaženo tělesné i duševní pohody. Podle těchto principů byly zahrady tohoto období orientovány k severu. Voda musela přitékat od východu, být vedena pod rezidencí a odtékat k jihozápadu (Keane, 2001; Kuitert, 1974; Morse, 1972; Nitschke, 2009).

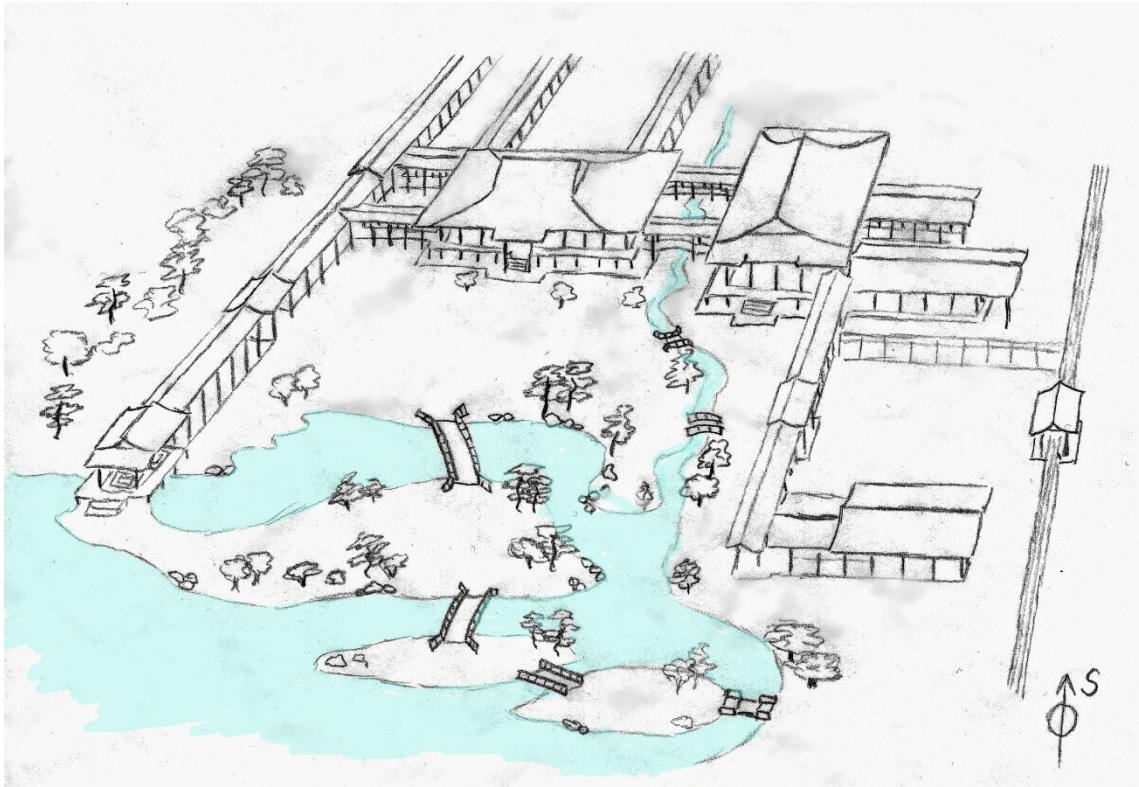
V první polovině období Heian byly půdorysy přísně symetrické (viz Obrázek 8 Rekonstrukce palácového komplexu a zahrady z období *Heian*, *překresleno v programu malování podle Nitschke, 2009*) a typizované (A – hlavní budova, B - otevřené ochozy, C – postranní budovy, D – rybářský pavilon, E – jarní pavilon, F - západní a východní brána do vnitřní zahrady). Ve druhé polovině se začaly projevovat sklony k asymetrii (viz Obrázek 9 Rekonstrukce paláce *Hodžudži-den*, *překresleno podle Nitschke, 2009* a Obrázek 10 Rekonstrukce paláce *Tosandžo-den*, *překresleno podle Nitschke, 2009*). Na obrázku se sídlem *Tosandžo-den* můžeme vidět úplný odklon od původní symetrie, zatímco na obrázku sídla *Hodžudži-den* se ještě některé symetrické prvky zachovaly, zato zde ale můžeme vidět nový trend pozdního období Heian, Východní pavilon s křížovým půdorysem, stojící na ostrově, (Nitschke, 2009).

Obrázek 8 Rekonstrukce palácového komplexu a zahrady z období Heian, překresleno v programu malování podle Nitschke, 2009

Obrázek 9 Rekonstrukce paláce Hodžudži-den, překresleno podle Nitschke, 2009

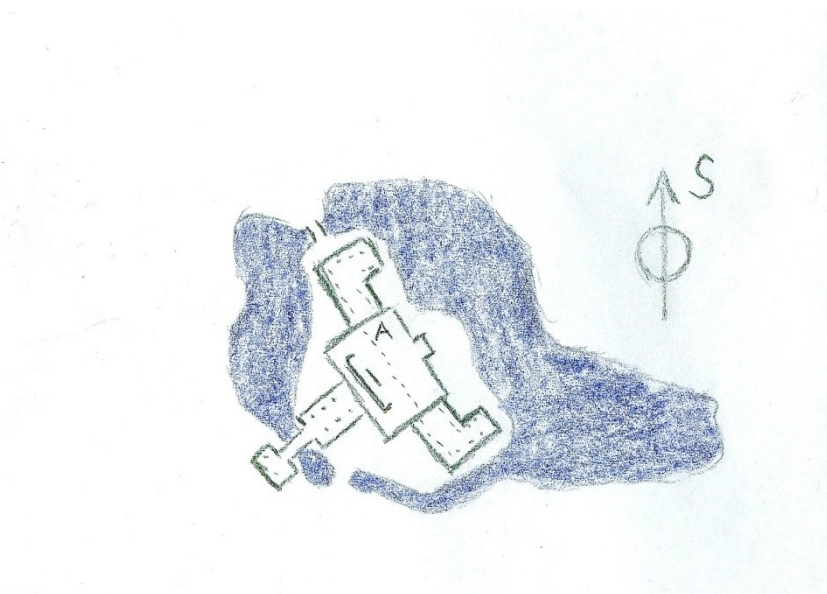

Obrázek 10 Rekonstrukce paláce Tosandžo-den, překresleno podle Nitschke, 2009

Kromě zahrad v blízkosti šlechtických sídel se v období Heian začaly konstruovat také zahrady v okolí buddhistických chrámů, především chrámů školy Čisté země, kde byly tyto zahrady zpodoběním oné Čisté země, kde sídlí buddha Amida. V těchto zahradách se kromě jiného vyskytovala socha Buddhy, běžně orientována k jihu. Jediná dodnes zachovaná chrámová zahrada tohoto období je výjimkou, co se týče klasické orientace zahrady podle feng-šuej. Jedná se o zahradu chrámu *Bjódo-in*, která byla soustředěna okolo hlavní budovy chrámu – Fénixovy síně s velkou sochou Buddhy uvnitř (viz Obrázek 11 Fénixova síň, foto: Pavel Číhal, archiv). Socha je podle tradice postavena čelem k jihu, celý chrámový komplex včetně zahrady tudíž musel být orientován jihozápadně (viz Obrázek 12 Plánek komplexu Bjódo-in, překresleno podle Nitschke, 2009), (Číhal a Číhalová, 2005; Nitschke, 2009).

Obrázek 11 Fénixova síň, foto: Pavel Číhal, archiv

Obrázek 12 Plánek komplexu Bjódo-in, překresleno podle Nitschke, 2009

3.3. Kamakura

V období Kamakura přichází do Japonska druhá vlna čínských vlivů. Z těchto vlivů je pro účely mé práce jednoznačně nejdůležitější zen-buddhismus. Ten se pro své zdůrazňování střídmosti a disciplíny stal oblíbený mezi vojenskými vůdci i jejich podřízenými, což se následně projevuje i v tvorbě zahrad. Stále vznikají

zahrady s jezery podobné zahradám období Heian, nicméně se zmenšuje jak plocha jezer, tak plocha samotných zahrad. Kromě plochy jezer se zmenšuje i jejich hloubka, zahrady jsou určené především k procházkám. Do popředí vystupují suché zahrady, zahrady bez vody (Kuitert, 1974; Nitschke, 2009).

Typickou přechodovou zahradou mezi styly období Heian a Kamakura je zahrada chrámu Zlatého pavilonu, *Kinkaku-dži*, dochovaná dodnes (viz Obrázek 13 *Kinkaku-dži*, foto: Pavel Číhal, archiv). Pouze samotný Zlatý pavilon je replikou originálu, který byl zničen při požáru v roce 1950. Samotná zahrada je navržena jak pro projížďky loďkou, tak pro procházky. Zahradní jezero je rozděleno na dvě části, vnitřní a vnější. Vnitřní část jezera je přímo před Zlatým pavilonem, určena k pozorování z verandy pavilonu. V jižní části se nachází želví a jeřábí ostrovy. Vnější část jezera je od vnitřní téměř oddělna poloostrovem a hlavním ostrovem jezera a nachází se v ní pouze pár kamenných ostrůvků (Kuitert, 1974; Nitschke, 2009).

Obrázek 13 *Kinkaku-dži*, foto: Pavel Číhal, archiv

Klasickou zahradou, odpovídající stylu období Kamakura, je zahrada chrámu *Saiho-dži*, Chrámu západních vůní, známá pod názvem *Kokedera* – zahrada Mechového chrámu. Tento poněkud matoucí název je odvozen z přezdívky chrámu, v jehož okolí je půda velice vlhká a vyskytuje se zde velké množství různých druhů mechů. Zahrada

je rozdělena na dvě části (viz Obrázek 14 Plánek zahrady chrámu Saiho-dži, *překresleno podle Nitschke, 2009*). V její jižní části se nachází jezírko s velkým počtem ostrovů v podobě malých skal (viz Obrázek 15 Mech v zahradě chrámu Saiho-dži, zdroj: www.japanese-arts.com [online]), čtyřmi malými a třemi velkými ostrovy, čtyřmi poloostrovy a známými kameny pro noční zakotvení a pozorování odrazu hvězd v hladině. V severní části se nachází nejstarší dochovaná ukázka typické suché zahrady, inspirované zen-buddhismem. Můžeme zde najít známé kamenné kompozice *kame-šima* – Želví ostrov, *zazen-seki* – meditační kámen a *kare-taki* – suchý vodopád (Nitschke, 2009).

Obrázek 14 Plánek zahrady chrámu Saiho-dži, *překresleno podle Nitschke, 2009*

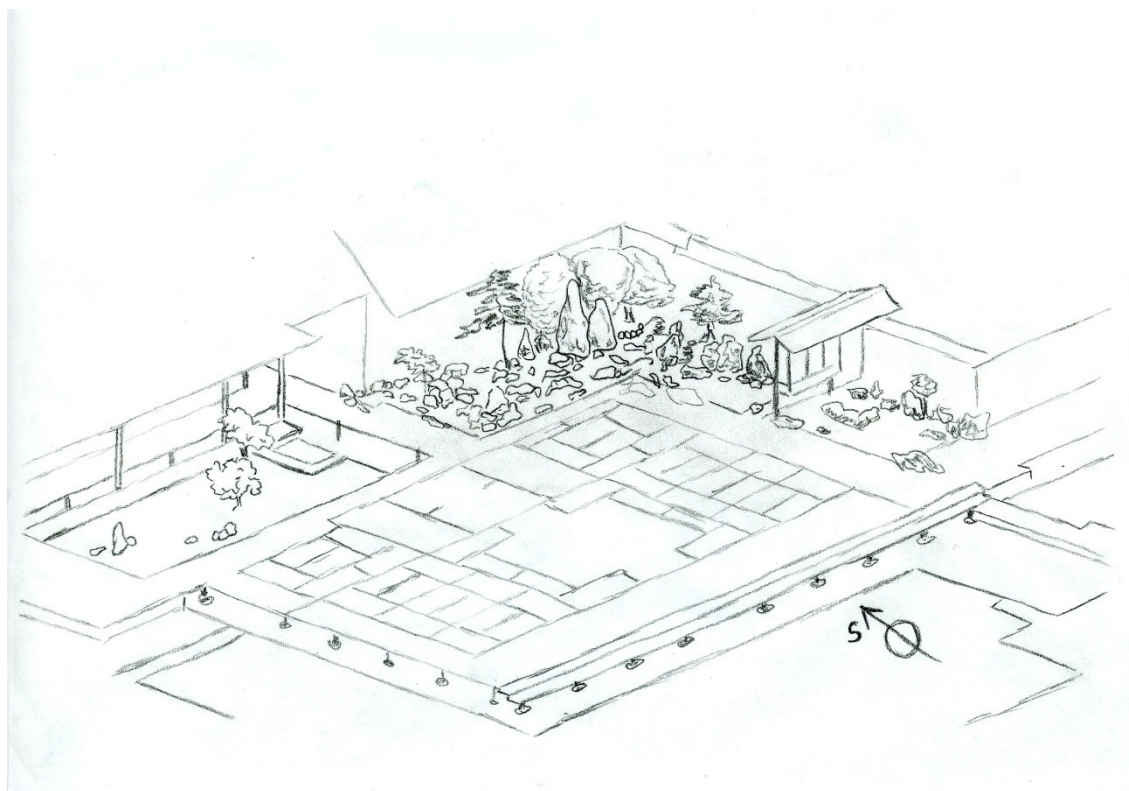
Obrázek 15 Mech v zahradě chrámu Saiho-dži, zdroj: www.japanese-arts.com [online]

3.4. Muromači

V období Muromači se do popředí zájmu v zahradních stylech dostávají *kare-sansui*, suché zahrady. V předchozích letech se tyto suché zahrady objevovaly pouze jako součásti větších zahradních kompozic, nyní jsou však poprvé konstruovány zahrady pouze ve stylu *kare-sansui*. Pro tyto zahrady je typické, že se v nich nenachází voda, alespoň ne v reálné podobě. Voda zde bývá znázorněna symbolicky, pomocí písku a jeho vzorů nebo pomocí kamenů a kamenných kompozic. Většinou se zde nachází kompozice stromů, tvarovaných keřů a kamenů, naaranžovaných tak, aby symbolizovaly přírodní scénérie hor, údolí nebo ostrovů. Prostor mezi jednotlivými prvky je pokryt bílým hrubozrnným pískem, mechy nebo trávničkem, které reprezentují moře nebo tekoucí vodu řeky. Poměr rostlin a kamenů a písku v těchto zahradách je proměnlivý, od zahrad, kde se nenachází žádné rostliny, až po zahrady, kde jedinými kameny jsou kameny nášlapné. Je zde kladen důraz na *jugen* – vysokou, ale strohou elegancí s víceúrovňovým symbolismem, a na *johaku-no-bi* – krásu prázdného prostoru. Zahrady jsou výsledkem snahy o napodobení vnitřní, nikoli vnější, formy přírody a pochopení jejích rytmů, energie a pohybů. Mají sedm vlastností typických pro toto období: asymetrii, jednoduchost, přirozenost, strohou zkušenost a ušlechtilou střízlivost, osvobození od vazby, delikátní důkladnost a důmyslnou odměřenost, a nakonec poklid (Itoh, 1984; Kuitert, 1974; Nitschke, 2009; Young a Young, 2005).

Typickým zástupcem zahrad tohoto období je zahrada chrámu *Daisen-in*, Nádherného poustevníkovy chrámu. Tento chrám je součástí rozlehlého chrámového komplexu

Daitoku-dži, který patří zen-buddhistické sektě *Rinzai*. Zahrada je orientována od severovýchodu na jihozápad. Nápadná je především její výrazná strohost a jasná a pochopitelná symbolika. Kamenné kompozice zde vykreslují plošně omezenou abstraktní krajinu. Severovýchodní část je ve tvaru písmene L (viz Obrázek 16 Daisen-in, *překresleno podle Nitschke, 2009*) a jde zde znázorněna legendární hora *Hórai-zan* (viz Taoismus) se dvěma řekami, které na ní pramení. První řeka má hned zpočátku vodopád a dále teče na západ kolem želvičkového a želvího ostrova a končí v severní části zahrady, kde je bílým pískem znázorněno *čúkai* – střední moře. Druhá řeka se vine přes velký počet kamenných překážek (viz Obrázek 17 Daisen-in, překážky v řece života, *foto: Pavel Číhal, archiv*), přes hráz až do velké zahrady na jižní straně domu. V jihozápadním rohu se nachází osamělý strom Bodhi (pod kterým podle legendy dosáhl Buddha osvícení), a ve východní části je umístěn kámen ve tvaru lodě pokladů plovoucí po proudu a kámen ve tvaru želvy plovoucí proti proudu. Symbolicky je v zahradě zpodobněn lidský život: řeka života pramení v horách, které jsou obývány nesmrtelníky, a přes překážky se žene k dospělosti, kde se tok poněkud zklidňuje a přichází stále větší zkušenosti. Kameny v řece symbolizují životní lekce, loď pokladů je symbolem bohatých zkušeností, přicházejících s věkem a želva znázorňuje marnost protivení se času. Střední moře *čúkai* na koci řeky je zpodoběním prožitku nicoty ve smrti. Tato zahrada je mimo jiné významná i tím, že se zde nachází naprosto ojedinělá kombinace velkého množství kamenů různých velikostí, barev, tvarů a struktury na malé ploše, a také tím, že se zde poprvé objevuje námět hory *Hórai-zan* ve spojení se strohostí suché zahrady (Bring a Wayembergh, 1981; Číhal a Číhalová, 2005; Itoh, 1984; Nitschke, 2009).

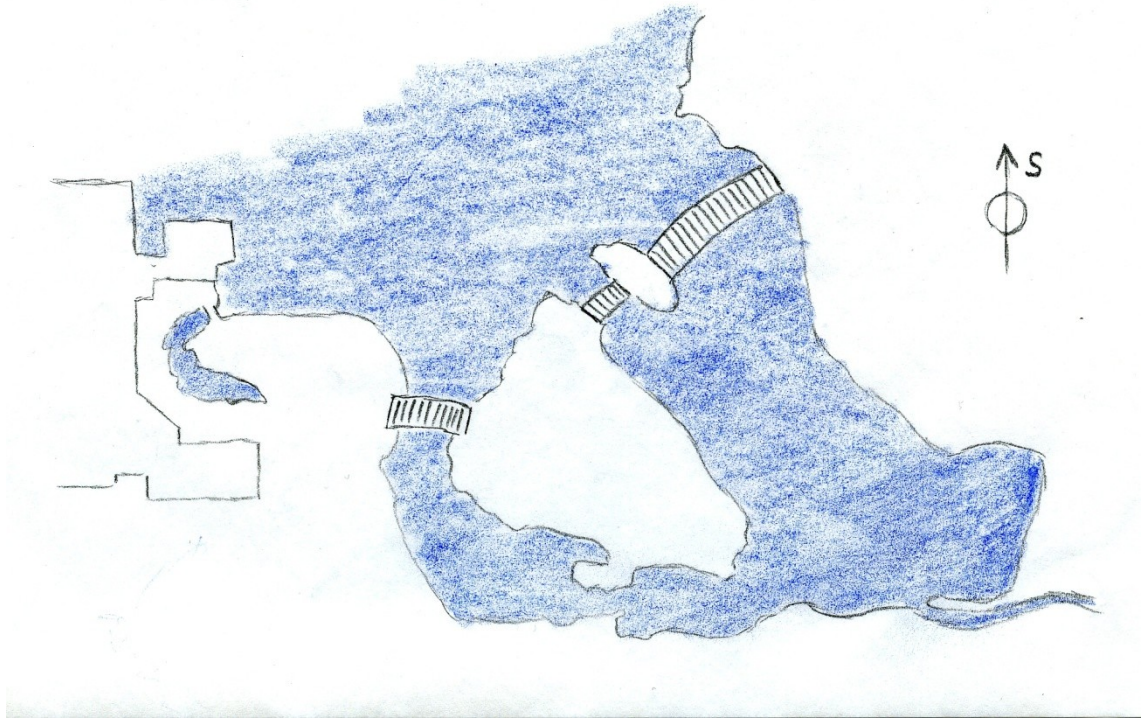
Obrázek 16 Daisen-in, překresleno podle Nitschke, 2009

Obrázek 17 Daisen-in, překážky v řece života, foto: Pavel Číhal, archiv

3.5. Aзуči-Momojama

Na počátku období Aзуči-Momojama se opět dostávají do popředí zahrady s jezery a ostrovy. Jezera jsou však složitější, než v předchozích obdobích a to především svým členitějším pobřežím. To je tvořeno mnohem větším množstvím daleko sahajících zálivů, zátok a poloostrovů. Zároveň se v nich zjednodušují kamenné kompozice, které však stávají působivější a plné energie. Dalším novým trendem tohoto období je to, že zahrady nejsou tentokrát určeny ani k procházkám, ani k projížďkám, ale pro výhled z verandy *šóin* – hlavní budovy, tedy se do nich kromě nezbytné údržby nevstupuje. Fakt, že jsou koncipovány pro pohled z téměř ptačí perspektivy, se projevuje především snížením terénu zahrad oproti domu. Následný typický znak zahrad tohoto období není sice úplnou novinkou, ale poprvé se stává hlavním rysem zahrad. Jedná se o techniku *okarikomi*, což je technika zastřihávání keřů a stromů do určitých tvarů. Takto upravené dřeviny svými tvary z velké části nahrazují kamenné kompozice a symboly jako jsou hory, lodě a ostrovy. Poslední znak charakteristický pro svou dobu je skutečnost, že se v zahradách s jezery objevují tři mosty specifické svou polohou vůči sobě navzájem. Dva mosty jsou vždy souběžné, třetí bývá postaven pod určitým úhlem k prvním dvěma (viz Obrázek 18 Typické postavení mostů, zahrada Genkjú-en, *překresleno podle Nitschke, 2009*), (Kuitert, 1974; Nitschke, 2009; Young a Young, 2005).

Obrázek 18 Typické postavení mostů, zahrada Genkjū-en, překresleno podle Nitschke, 2009

Charakteristickou zahradou tohoto období je zahrada *Hačidžin no niwa*, Zahrada osmi táborů, náležící k hradu *Nidžó* (viz Obrázek 19 *Hačidžin no niwa*, zdroj: www.maps.google.com [online]). Tato zahrada byla původně obklopena budovami ze tří stran, proto musela být na pohled atraktivní ze všech tří stran. Do dnešní doby se zachovala její větší část, až na jednu budovu, místo které je dnes trávník. Uprostřed zahrady se nachází jezero s jedním velkým ostrovem znázorňujícím horu *Hórai-zan*, a menším jeřábím a želvím ostrovem. Jeřábí ostrov je v severní části jezera, želví v jižní. Kompozice celé zahrady je orientovaná k jihu. Zajímavostí této zahrady je její skrytý motiv, který dal vznik jejímu pojmenování. Hora *Hórai-zan* zde figuruje také jako symbol velitelství vojenského vůdce, *šóguna*, kolem které je zobrazeno tradiční vojenské ležení sedmi táborů. Ty jsou zpodobněny kamennými formacemi na břehu jezera, jeřábím a želvím ostrovem. Většina kamenných formací se bohužel do dnešní doby nedochovala (Itoh, 1984; Nitschke, 2009; Takakuwa, 1973).

Obrázek 19 Hačidžin no niwa, zdroj: www.maps.google.com [online]

Další novinkou období Ažuči-Momojama je vznik *rodži* neboli čajových zahrad. Tyto zahrady se vyskytují při čajovnách, které v Japonsku začínají vznikat právě v tomto období a slouží pro účely čajového obřadu. *Rodži* v překladu znamená orosená cesta, což tento typ zahrad popisuje poměrně přesně. Jsou totiž rozloženy kolem cesty od vstupu do areálu čajovny až k jednotlivým čajovým pavilonkům, ve kterých probíhá samotný obřad. Původně se v nich objevují čistě přírodní prvky, které jsou později doplněny umělými formami – nejrůznějšími artefakty, jako jsou lucerny nebo kamenné vodní nádržky Obrázek 20 Lucerny v zahradě Kjótské čajovny, foto: Pavel Číhal, archivy (Kuitert, 1974; Nitschke, 2009; Yuji, 1976).

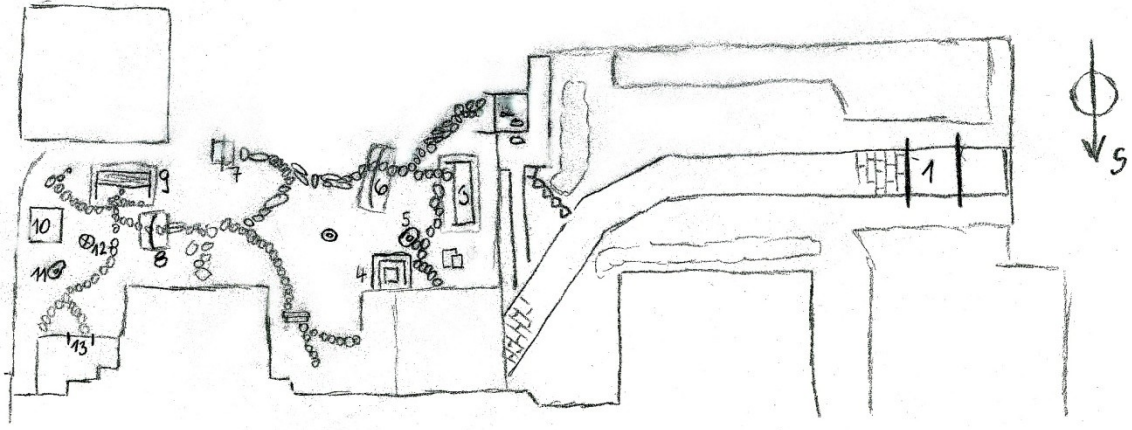

Obrázek 20 Lucerny v zahradě Kjótské čajovny, foto: Pavel Číhal, archiv

Klasickým zástupcem *rodži* tohoto vzniklým v tomto období je zahrada *Omote senke* při čajovně *Fušin-an*, Altánu ne-názoru (viz Obrázek 21 Plánek zahrady *Omote senke*, překresleno podle *Nitschke*, 2009). V roce 1788 sice zničil celý pozemek čajovny požár, byla ale obnovena v roce 1913 podle původních dochovaných plánů. Zahrada začíná velkou dřevěnou branou pro vstup na přední nádvoří (1), které je striktně formální, dlážděné velkými kameny a uzavřené zastřiženým živým plotem. Odtud vede cesta do *rodži-mon* – malého strážního domku (2) s klikatým půdorysem pro zpomalení kroku návštěvníka a upoutání jeho pohledu na malou vnitřní scénérii. Dále se pokračuje do *soto-košikake*, kryté čekárny (3), vedle které je umístěna *šitabara-sečin*, malá toaleta (4) s *cukubai*, kamennou vodní nádržkou určenou pro fyzické i rituální omytí (5). Následuje *naka-kuguri*, prostřední brána (6), u které vítá hosty hostitel. Ta vede do *naka-rodži*, prostřední zahrady se studnou (7). Bránou *baiken-mon*, bránou pohledu na slivoň (8), se dále prochází do *uči-rodži*, vnitřní čajové zahrady, ve které se nachází *uči-košikake*, vnitřní čekárna (9) s dlouhou krytou lavicí pro odpočinek hostů a ozdobnou toaletou (10) *suna-sečin* (není určena pro praktické použití). Odtud vede cesta kolem další *cukubai* pro opláchnutí (11) a kamenné lucerny (12) až k *nidžiri-guči*, prolézacímu vchodu do samotného čajového pavilonu (13). Takováto dlouhá cesta do pavilonu slouží k tomu, aby hosté odložili své starosti a uvolnili se při pohledu na zahradu. Také

zde platí pravidlo, že čím více je překážek na cestě do čajovny, tím je samotné místo posvátnější (Nitschke, 2009).

Obrázek 21 Plánek zahrady Omote senke, překresleno podle Nitschke, 2009

3.6. Edo

Rané období Edo je charakteristické napodobováním dřívějších zahrad. Je zde přidán nový prvek, *šakkei*, což je začlenění vzdálené krajiny do zahrady. V podstatě se jedná o to, že výhled ze zahrady (hory, les, atd.) je považován za součást scenérie zahrady. V pozdějším období Edo se vyvíjí nový typ zahrady určené k procházení. Procházkové zahrady už se v minulosti objevily, jejich kompozice byla ovšem jiná. Pro tento nový typ jsou charakteristické *meišó*, „nádherné výjevy“, což jsou zmenšené geografické prvky, jejich připomínky nebo imaginární místa, a také zvětšení jejich plochy, jsou to spíše parky, než zahrady. Kolem prvků *meišó* vede přesně vymezený okruh cest. Dále se v těchto zahradách objevují různé prvky zahrad starších, nicméně uspořádané podle nových pravidel. Jedná se o jezera určená i pro projížďky na loďkách, ostrovy, potoky i vodopády, dále také nejrůznější prvky čajových zahrad. Novinkou jsou umělé pahorky *cuki-jama*, znázorňující především horu Fudži. Kameny a jejich kompozice se zmenšují a mění až k nahodilosti jejich pozic, mosty se zvětšují, přidávají se pavilony a čajové altány. Dále se vysazují háje, většinou borové, slivoňové nebo třešňové. Populární zůstává technika úpravy dřevin *okarikomi*, ale ustalují se tvary, do kterých jsou keře a stromy upravovány. Celkově jsou tyto zahrady spíše módní záležitostí bez smyslu pro hloubku, podstata jejich krásy údajně spočívá v překonávání zaběhnutých zvyklostí (Kuitert, 1974; Nitschke, 2009; Slawson, 1991).

Typickým zástupcem zahrad období Edo je zahrada *Kenroku-en*, Zahrada šesti vznešeností (viz Obrázek 22 Chrániče stromů před polámáním, *Kenroku-en*, foto: Pavel Číhal, archiv), která je považována za jednu ze tří nejhezčích scenerických zahrad v Japonsku. Šesti vznešenostmi jsou zde míněny prostornost, ústraní, rafinovanost, starobylost, dostatek vody a nádherný výhled, čímž se zahrada navrácí ke svým čínským počátkům, protože těchto šest vlastností je podle čínské tradice to, co tvoří správnou zahradu. Zajímavostí této zahrady je nejstarší vodotrysk v Japonsku fungující pouze přirozeným tlakem vody (Itoh, 1984; Nitschke, 2009; Takakuwa, 1973).

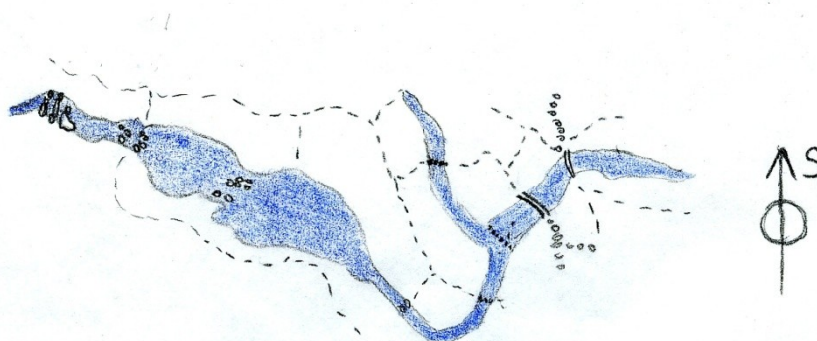
Obrázek 22 Chrániče stromů před polámáním, *Kenroku-en*, foto: Pavel Číhal, archiv

3.7. Meidži

Na počátku období Meidži se objevují tradiční typy suchých scenerických zahrad, zahrad s jezerem a čajových zahrad. Pozdější vývoj přináší do zahrad nové prvky a změny. Místo použití přírodních neopracovaných kamenů se stávají populární kameny opracované do tvarů, které nejlépe odpovídají představě tvůrce zahrad, později dokonce i umělé materiály jako beton nebo plast. Zahrady už se netvoří podle daných přírodních modelů, jsou spíše intelektuální představou přírody. Nejsou tedy obrazem krajiny, ale zobrazením myšlenek a představ tvůrce, ukazuje se zde nadřazenost sobeckých

lidských přání nad přírodou. V roce 1871 byl uveden v platnost zákon, který vyhlásil velký počet původně soukromých zahrad šlechty a chrámů za veřejné parky. Často byly nutné renovace. Ty byly prováděny převážně lidmi, kteří studovali evropské parky, což se v těchto zahradách později projevilo směsicí japonských a evropských prvků. Tímto spojením přestává japonská zahradní architektura reprezentovat formu tradičního umění a nové zahrady často postrádají symboliku, koncepci i příznačné rysy. Další nový trend se projevuje čtyřmi standardními tvary jezer: objevuje se tvar sinojaponského znaku pro vodu (水), tvar batáty (uprostřed široký, na koncích zúžený), tvar dešťovky (úzký a klikatý) a tvar vypouklý (Kuitert, 1974; Nitschke, 2009).

Jako zástupce zahrad období Meidži jsem vybrala zahradu *Murin-an* (viz Obrázek 23 Jezero ve tvaru batáty v zahradě *Murin-an*, překresleno podle Nitschke, 2009). Ta je charakteristická svým jezerem ve tvaru batáty (viz Obrázek 23 Jezero ve tvaru batáty v zahradě *Murin-an*, překresleno podle Nitschke, 2009, do kterého je přiváděna voda z blízkého jezera Biwa. Je orientována od východu na západ a používá techniku vypůjčení obrazu vzdálené krajiny *šakkei*. Zahrada je koncipována výrazně naturalisticky, ale bez použití přírodních výjevů zobrazovaných v období Edo. Nachází se zde dva potoky, jeden s třístupňovým vodopádem a přejezí, druhý s mostem přes spodní tok (viz Obrázek 24 Jezírko s kamennými kompozicemi, *Murin-an*, foto: Pavel Číhal, archiv). Ve spodní části zahrady se nachází trávniky s plochými kamennými kompozicemi (Itoh, 1984; Nitschke, 2009; Takakuwa, 1973).

Obrázek 23 Jezero ve tvaru batáty v zahradě *Murin-an*, překresleno podle Nitschke, 2009

Obrázek 24 Jezírko s kamennými kompozicemi, Murin-an, foto: Pavel Číhal, archiv

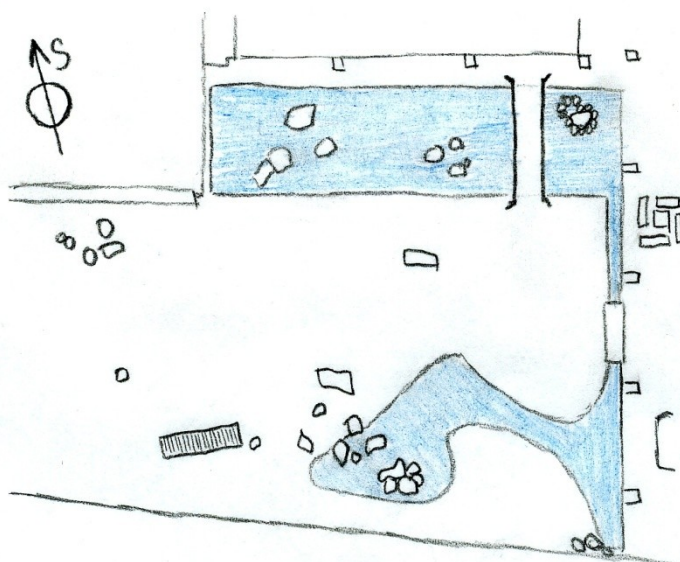
4. Novodobé tendence

V této kapitole se věnuji zahradním trendům z období Taišó, Šówa a Heisei. Během těchto období je možné vysledovat tři různé vývojové tendence. První z nich navazuje na období Meidži tím, že používá kombinaci evropských a japonských prvků, postrádá tradiční symboliku a zahrady se podobají spíše parkům, také jsou zde stírány hranice mezi starými a novými kompozicemi. Tyto zahrady bývají vytvářeny u vstupů do úředních budov, hotelů, sídel firem nebo na veřejných náměstích. Druhá vývojová tendence je charakteristická svým návratem k původním ideálům a tradicím při kompozici zahrad. Zahrady jsou opět koncipovány podle principů feng-šuej, většinou jsou však mnohem menších rozměrů, až na pár výjimek jako jsou zahrady přiléhající k muzeím. Objevují se zde klasické symbolické a přírodní prvky. Tyto zahrady jsou ovšem většinou soukromé a málokdy přístupné veřejnosti, opět s výjimkou zahrad u muzeí. Poslední vývojová tendence je poněkud fascinující, ale ne vždy vizuálně přitažlivá. Neusiluje se v ní o zpodobnění přírody, ale pouze o ztvárnění myšlenky umělce. Zahrada se tak stává uměleckou interpretací, většinou velice abstraktní, s prvky, které se ve skutečné přírodě nevyskytují nebo za použití umělých materiálů, které bychom si se zahradou ani nespojili (Kuitert, 1974; Nitschke, 2009).

V souvislosti s první vývojovou tendencí se zmíním o dvou konkrétních zahradách. První z nich je zahrada u vládní budovy prefektury Kagawa. Tato zahrada má jezero i kamenné kompozice, obojí však v poněkud netradičním pojetí (viz Obrázek 25 Pohled přes zahradu na vládní budovu prefektury Kagawa, zdroj: www.japlusu.com [online]). Kameny jsou zde opracovány do tvarů, které si vyžádal tvůrce zahrady, a jezero, nebo spíše vodní nádrž má břehy místy naprosto rovné, místy zalomené přesně do pravého úhlu a vypadá jako bazén pro malé děti, ovšem bez příslušných atrakcí. Sama o sobě slouží zahrada jako jeviště nejrůznějších představení pod širým nebem i jako veřejné náměstí (viz Obrázek 26 Plánek zahrady před vládní budovou prefektury Kagawa, překresleno podle Nitschke, 2009), (Nitschke, 2009).

Obrázek 25 Pohled přes zahradu na vládní budovu prefektury Kagawa, zdroj: www.japlusu.com [online]

Obrázek 26 Plánek zahrady před vládní budovou prefektury Kagawa, překresleno podle Nitschke, 2009

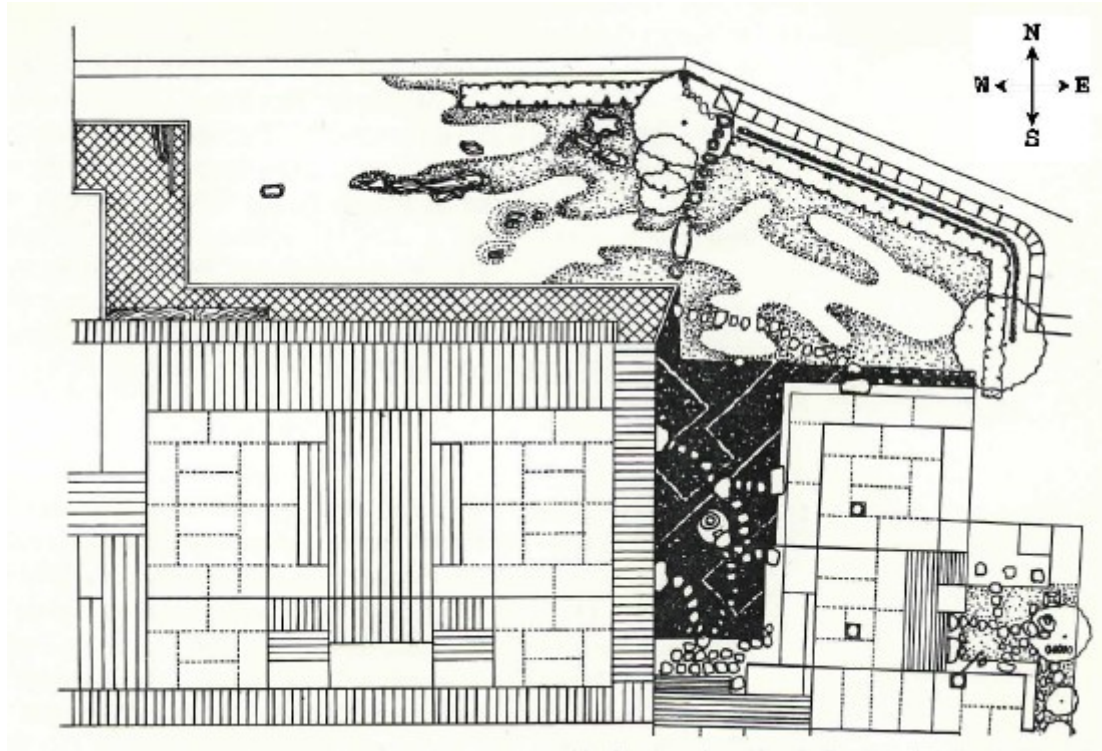
Druhá zahrada, spojená s první vývojovou tendencí, je zahrada před hotelem Sheraton Grande v Tokiu. V této zahradě můžeme vidět spojení japonských prvků, v podobě jednoduchosti, strohosti, ostrých linií a klikatých chodníků, s prvky západních kultur. Nechybí zde vodopád a řeka s peřejí, obojí ovšem vytvořené z opracovaných kamenů a betonu. Pod vodopádem se nachází vodní nádrž, která slouží zároveň jako bazén (viz Obrázek 27 Zahrada hotelu Sheraton Grande, zdroj: www.asiarooms.cz [online]), kompletně s bazénovým barem a veškerým dalším nezbytným vybavením. Spíše než o zahradu se zde jedná o líbivou odpočinkovou zónu (Katsuhiko, 2002; Nitschke, 2009).

Obrázek 27 Zahrada hotelu Sheraton Grande, zdroj: www.asiarooms.cz [online]

Ze zahrad, reprezentujících druhou vývojovou tendenci, je nejzajímavější zahrada u muzea *Morikami*. Nejedná se jen o jednu zahradu, ale celý zahradní komplex, ve kterém se nachází zahrady vytvořené podle historických vzorů období Heian, Kamakura, Muromači, Edo a Meidži. Druhou zahradou odpovídající tomuto trendu je zahrada *Zuiho-in* (viz Obrázek 28 Plánek zahrady Zuiho-in, zdroj: Fukuda, 1970). Ta je zkomponována podle zen-buddhistických vzorů ve stylu suchých zahrad *kare-sansui*. Je zde zpodobněna existující hora Daijuho a pomocí bílého písku také velké jezero. Symbolicky je zde znázorněna diskuze Mistra zenu a jeho studenta (Fukuda, 1970; Nitschke, 2009; Takakuwa, 1973).

Obrázek 28 Plánek zahrady Zuiho-in, zdroj: Fukuda, 1970

Zástupcem typickým pro třetí trend je bezpochyby zahradní kompozice v kulturním centru Šónandai. Tvoří ji stylizované kovové stromy, hlavní složkou je potok, jeden z nejstarších zahradních prvků, zde ovšem v opravdu unikátní podobě (viz Obrázek 29 Kompozice před kulturním centrem Šónandai, zdroj: www.panoramia.com [online]). Jeho břehy jsou zkonstruovány z umělých kamenů krychlového tvaru a vodu zde znázorňují zvlněné kovové pláty, jejichž povrch je upraven podobně, jako bývá upraven písek v zahradách, kde znázorňuje tekoucí vodu (Nitschke, 2009).

Obrázek 29 Kompozice před kulturním centrem Šónandai, zdroj: www.panoramia.com [online]

5. Diskuze

Jak je vidět v předchozích kapitolách, vývoj japonských zahrad byl historicky dlouhý a poměrně složitý. Byl ovlivňován nejen historickými, ale i kulturními událostmi, politickou náladou a rozvojem umění. V průběhu historie se vyvinulo několik konkrétních typů těchto zahrad.

Scenerické zahrady jezerního typu v období Heian, z nichž se většina bohužel dodnes nedochovala, byly charakteristické svou rozlehlostí, kterou si dnešní Japonsko prakticky nemůže dovolit. Přísná symetrie počátku období se postupně uvolňuje a přechází v asymetrii. Poprvé se objevují zahrady u buddhistických chrámů, které byly do té doby bez zahrad, popřípadě pouze se zahradami určenými k pěstování hospodářských rostlin.

V období Kamakura se s narůstající popularitou zen-buddhismu začínají objevovat rysy zahrad typu *kare-sansui*, zde ovšem ještě ve formě součásti většího zahradního komplexu. Celkově se zahrady zmenšují a na rozdíl od typických jezerních zahrad předchozího období jsou určené především k procházkám.

Pro období Muromači jsou typické *kare-sansui*, figurující zde již jako samostatná zahrada. Těší se oblibě jak v zen-buddhistických chrámech, tak ve šlechtických sídlech, jako místo určené k meditaci, uklidnění mysli a oproštění se od negativních myšlenek.

Se vzrůstající oblibou čajového obřadu a ustálením jeho stylizace vznikají v období Azuči-Momojama především čajové zahrady *rodži*, novinka této éry. *Rodži* jsou stylizovány kolem cest vedoucích k čajovému pavilonu tak, aby uklidnily mysl návštěvníka a oprostily ji od světských starostí. Dále se opět objevují jezerní zahrady, tentokrát ovšem s mnohem složitějším tvarem jezer a zjednodušenými kamennými kompozicemi. Tento typ zahrad je určen především pro shlížení z verandy, jsou proto komponovány tak, aby byl výhled co nejatraktivnější. Proto se často vytváří pod úrovní terénu základů domu.

Tradiční pojetí krásy zahrad se mění v průběhu období Edo, kdy vzniká typ procházkové zahrady s přesně stanovenými trasami kolem *meišó*. Tradiční kompozice se zde zjednodušují, často zanikají. Začíná také trend napodobování zahrad předešlých historických období, ovšem bez typické symboliky a porozumění.

Období Meidži je silně ovlivněno evropskou a americkou kulturou, stejně jako i tvorba zahrad v těchto letech. Některé zahrady se stávají hybridy spojující tradiční japonské prvky zahrad s evropskými parkovými stylizacemi. Objevují se i zahrady typu *kare-sansui*, jezerní a čajové, jsou ovšem tvořené podle nových pravidel a pohledu na krásu. Místo aby zpodobňovaly vnitřní či vnější formu přírody, jsou především ztvárnění myšlenek a nápadů jejich tvůrce.

V novodobé historii vývoje zahrad se projevují tři tendence, podrobněji popsané v předchozí kapitole. Tyto tendence jsou dnes napodobovány prakticky po celém světě, ve snaze západní kultury vytvořit si doma něco japonského. Japonské zahrady jsou zpopularizovány, objevují se jako součásti botanických zahrad v Evropě i na americkém kontinentu, stejně jakou na soukromých pozemcích. Tyto zahrady jsou většinou vytvářeny bez jakékoli symboliky a významu, pouze jako okrasné prvky, které chodí obdivovat přátelé. Nevyjadřují žádné hlubší myšlenky, jsou komponovány pouze pro jejich povrchní krásu. Tento úpadek tradice japonských zahrad se pomalu začíná vyrovnávat s narůstající informovaností, nicméně už asi pořád budou existovat majitelé zahrad, které nezajímají tradice a jejich hodnoty, ale pouze prázdna krása vzhledu.

6. Závěr

Oblastí zájmu této práce byly japonské zahrady. Vycházela jsem v ní především ze svých zájmů o jejich historický vývoj. Tematicky se práce zaměřila na jednotlivá období japonské historie a charakteristické vlastnosti zahrad v těchto obdobích. Důvodem výběru mého tématu byla téměř naprostá absence takto zaměřených publikací vydaných v českém jazyce. Cílem mé práce bylo zaznamenání a stručné shrnutí jednotlivých vývojových trendů a tendencí, charakteristických vlastností a prvků zahrad a také vlivů, které na tento vývoj působily. Zdrojem informací mi byly především zahraniční publikace zabývající se podobnou tematikou.

Práce byla započata prozkoumáním českého knižního fondu. Následovalo jeho zhodnocení a orientace na publikace zahraniční, jejich získání, výběr a evaluace informací. Proces tvorby práce byl ukončen sepsáním získaných poznatků do stručného shrnutí.

Napsání této práce bylo spojeno s nepříliš snadným získáváním publikací vydaných na zahraničním trhu a s častými úpravami koncepce v závislosti na dostupnosti jednotlivých informačních zdrojů.

Výsledkem práce je přehled jednotlivých fází vývoje japonských zahrad spolu se skutečnostmi, které tento vývoj nejvíce ovlivnily. Jsou zaznamenány jejich charakteristické prvky, koncepce a styly. Text je pro lepší porozumění doplněn schematickými plánky, náčrtky a fotografiemi, které slouží ke snadnějšímu pochopení projednávaných skutečností.

Použitá zdroje

BRING, Mitchell a WAYEMBERGH. *Japanese Garden: design and meaning*. 1. vyd. New York: McGraw Hill, 1981. ISBN 978-00-7007-825-3.

CIA - The world factbook. *Central Intelligence Agency* [online]. 2013 [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html>

ČÍHAL, Pavel a ČÍHALOVÁ, Romana. *Japanese gardens: 80 glorious gardens*. 1st ed. Chrutenice: Pavel Číhal, 2005. ISBN 80-239-5197-1.

ČÍHALOVÁ, Romana a ČÍHAL, Pavel. *Zahrady v japonském stylu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0837-X.

DAISETZ, Suzuki Teitaro. *Zen and Japanese culture*. 1. vyd. New York: MJF Books (Fine Communications), 1997. ISBN 978-15-6731-124-2.

DUMOULIN, Heinrich. Bodhidharma und die Anfänge des Ch'an-Buddhismus. In: *Monumenta Nipponica: Studies on Japanese Culture - Past and Present*. 1. vyd. Tokyo: Sophia University, 1951, s. 84-101.

EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska: mnoho tradic na jedné svaté cestě*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1998. 188 s. ISBN 80-85190-80-x.

ENGEL, David H. *Japanese gardens for today*. 9. vyd. Rutland: Charles E. Tuttle Inc., 1974. ISBN 0-8048-0301-3.

FUKUDA, Kazuhiko. *Japanese stone gardens*. 1. vyd. Rutland: Charles E. Tuttle Inc, 1970. ISBN 0-8048-0318-8.

HRDLIČKOVÁ, Věna a TRNKA, Aleš. *Rostlina jako symbol v čínské a japonské kultuře*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-1985-6.

IKEDA, Daisaku. *Buddhism, the First Millennium*. 1. vyd. Tokyo: Kodansha International Ltd., 1977. ISBN 0-87011-321-6.

INAJI, Toshiro a Pamela VIRGILIO. *The garden as architecture: Form and spirit in the gardens of Japan, China and Korea*. 1. vyd. Tokyo: Kodansha International Ltd., 1998. ISBN 978-47-7001-712-3.

ITOH, Teiji. *The gardens of Japan*. 1. vyd. Tokyo: Kodansha International Ltd., 1984. ISBN 978-47-7002-321-6.

KATSUHIKO, Mizuno. *Landscapes for small spaces: Japanese courtyard gardens*. 1. vyd. Tokyo: Kodansha International Ltd., 2002. ISBN 4-7700-2847-1.

KEANE, Marc P. *Sakuteiki, Visions of the Japanese gardens: A modern translation of Japan's gardening classic*. 1. vyd. Tokyo: Tuttle Publishing, 2001. ISBN 978-08-0483-294-6.

KUITERT, Wybe. *Themes in the history of Japanese garden art*. 1. vyd. Honolulu: University of Hawaii Press, 2002. ISBN 0-8248-2312-5.

MCDOWELL, Jack. *Sunset ideas for Japanese gardens*. 3. vyd. Menlo Park, California: Lane Books, 1974. ISBN 0-8048-0301-3.

MORSE, Edward Sylvester. *Japanese homes and their surroundings*. 1. vyd. Tokyo: Charles E. Tuttle Inc, 1972. ISBN 0-8048-0998-4.

Náboženství v dějinách i v současnosti. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961.

NITSCHKE, Günter. *Japonské zahrady: Pravý úhel a přírodní forma*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2007. ISBN 978-80-7209-892-7.

REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 2000. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-513-5.

SAKAMOTO, Tarō. *Japanese history*. 5th print. Tokyo: International Society for Educational Information, 1992. Understanding Japan; 54.

SLAWSON, David A. *Secret teachings in the art of Japanese gardens: Design principles, aesthetics values*. 2. vyd. Tokyo: Kodansha International Ltd., 1991. ISBN 4-7700-1541-0.

TAKAKUWA, Gisei. *Japanese gardens revisited*. 1. vyd. Rutland: Charles E. Tuttle Inc, 1973. ISBN 0-8048-1047-8.

TATSUMI, Makino. Some notes on Literacy and Education in Japan. In: *Japanese sociological studies*. Keele: The University of Keele, 1966, s. 83-94. The Sociological Review: Monograph No. 10.

VARLEY, Paul H. *Japanese Culture*. 4. vyd. Honolulu: University of Hawaii Press, 2000. ISBN 978-08-2482-152-4.

WANGU, Madhu Bazaz. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996. Světová náboženství. ISBN 80-7106-184-0.

YOUNG, David a Michiko YOUNG. *The art of japanese garden*. 1. vyd. Singapore: Tuttle Publishing, 2005. ISBN 0-8048-3598-5.

YUJI, Yoshimura. *The Japanese art of miniature tress and landscapes*. 23. vyd. Tokyo: Charles E. Tuttle Inc, 1976. ISBN 0-8048-0282-3.

Základy asijských náboženství: Taoismus, konfucianismus, (neo)konfucianismus v Koreji, šintoismus, islám ve V a JV Asii. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0994-0.

離島とは(島の基礎知識). *国土交通省* [online]. 2013 [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: <http://www.mlit.go.jp/crd/chirit/ritoutoha.html>

Internetové zdroje obrázků

CIA - The world factbook. *Central Intelligence Agency* [online]. 2013 [cit. 2013-04-24].

Dostupné z: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/maps/maptemplate_ja.html

Kinkakuji (Golden Pavilion). *Japan Guide* [online]. 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z:

<http://www.japan-guide.com/e/e3908.html>

Gardens. *Japanese Arts* [online]. 2010 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z:

http://www.japanese-arts.net/gardens/gardens_index.htm

Maps. *Google Maps* [online]. 2013 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z:

https://maps.google.cz/maps?client=firefox-a&rls=org.mozilla:cs:official&q=nijo%20castle&bav=on.2.or.r_cp.r_qf.&bvm=bv.45645796,d.bGE&biw=1208&bih=670&ie=UTF-8&hl=en&sa=N&tab=il

JA+U | Japan Architecture+Urbanism [online]. 2013 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z:

<https://www.japlusu.com/news/kagawa-prefectural-government-hall>

Sheraton Grande Tokyo Bay Hotel Tokyo - Japan. *Book Cheap Hotel Rooms at AsiaRooms* [online]. 2013 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z:

http://www.asiarooms.com/en/japan/tokyo/173694-sheraton_grande_tokyo_bay_hotel-hotel-gallery.html

Panoramio - Photos of the World [online]. 2013 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z:

<http://www.panoramio.com/photo/2170360>

Seznam obrázků

Obrázek 1 Mapa Japonska, zdroj: CIA – The World Factbook [online].....	2
Obrázek 2 Možné typy plotů, zdroj: Číhalová a Číhal, 2004	17
Obrázek 3 Nejčastější typy dláždění, zdroj: Fukuda, 1970	18
Obrázek 4 Nášlapné kameny, foto: Pavel Číhal, archiv	19
Obrázek 5 Tvary luceren, zdroj: Fukuda, 1970	20
Obrázek 6 Možné typy nádržek, zdroj: Číhalová a Číhal, 2004.....	20
Obrázek 7 Vzory v písku, zdroj: Fukuda, 1970	21
Obrázek 8 Rekonstrukce palácového komplexu a zahrady z období Heian, překresleno v programu malování podle Nitschke, 2009	23
Obrázek 9 Rekonstrukce paláce Hodžudži-den, překresleno podle Nitschke, 2009	23
Obrázek 10 Rekonstrukce paláce Tosandžo-den, překresleno podle Nitschke, 2009	24
Obrázek 11 Fénixova síň, foto: Pavel Číhal, archiv	25
Obrázek 12 Plánek komplexu Bjodo-in, překresleno podle Nitschke, 2009	25
Obrázek 13 Kinkakudži, foto: Pavel Číhal, archiv	26
Obrázek 14 Plánek zahrady chrámu Saiho-dži, překresleno podle Nitschke, 2009	27
Obrázek 15 Mech v zahradě chrámu Saiho-dži, zdroj: www.japanese-arts.com [online]	28
Obrázek 16 Daisen-in, překresleno podle Nitschke, 2009.....	30
Obrázek 17 Daisen-in, překážky v řece života, foto: Pavel Číhal, archiv	30
Obrázek 18 Typické postavení mostů, zahrada Genkjú-en, překresleno podle Nitschke, 2009	32
Obrázek 19 Hačidžin no niwa, zdroj: www.maps.google.com [online].....	33
Obrázek 20 Lucerny v zahradě Kjótské čajovny, foto: Pavel Číhal, archiv	34
Obrázek 21 Plánek zahrady Omote senke, překresleno podle Nitschke, 2009.....	35
Obrázek 22 Chrániče stromů před polámáním, Kenroku-en, foto: Pavel Číhal, archiv .	36
Obrázek 23 Jezero ve tvaru batáty v zahradě Murin-an, překresleno podle Nitschke, 2009	37
Obrázek 24 Jezírko s kamennými kompozicemi, Murin-an, foto: Pavel Číhal, archiv ..	38
Obrázek 25 Pohled přes zahradu na vládní budovu prefektury Kagawa, zdroj: www.japlusu.com [online].....	40
Obrázek 26 Plánek zahrady před vládní budovou prefektury Kagawa, překresleno podle Nitschke, 2009	40

Obrázek 27 Zahrada hotelu Sheraton Grande, zdroj: www.asiarooms.cz [online]	41
Obrázek 28 Plánek zahrady Zuiho-in, zdroj: Fukuda, 1970	42
Obrázek 29 Kompozice před kulturním centrem Šónandai, zdroj: www.panoramia.com [online].....	43